Ten geleide

Sinds het gemeentebestuur van Nieuwerkerken in oktober 2002 plannen voor de herinrichting van de kerk van Binderveld bekendmaakte, is de bestemming van het gebouw onderwerp van discussie. Daarbij wordt uit het oog verloren dat een parochiekerk, zoals die van Binderveld, wettelijk gezien niet aan de eredienst onttrokken mag worden, zelfs niet gedeeltelijk.

Men kan zich de vraag stellen hoe het toch komt dat het precies in Binderveld is dat er gebakkeleid wordt over de bestemming van het kerkgebouw en van de pastorij, en niet in Nieuwerkerken, in Wijer of in Kozen. Daar staan nochtans veel grotere kerken dan in Binderveld, en hoewel er in het weekend in de andere parochies meer mensen naar de mis gaan, staan er daar toch ook meer kerkstoelen leeg dan in Binderveld...

Wellicht ligt het antwoord voor een deel in het feit dat de kerk van Binderveld eigendom is van de gemeente, terwijl de andere kerken in onze gemeente eigendom zijn van de kerkfabrieken van Kozen, van Nieuwerkerken en van Wijer. Ook een ander openbaar gebouw, de school, is in Binderveld eigendom van de gemeente, terwijl de schoolgebouwen van Kozen, Nieuwerkerken en Wijer - de gemeenschapsschool uitgezonderd - eigendom zijn van parochiale organisaties die ze ter beschikking stellen van vrije schoolcomités die er op hun beurt onderwijs in organiseren.

Wat weinig geweten is, is dat de kerk en het kerkhof van Binderveld twee eeuwen geleden al een bron van meningsverschillen en van problemen vormden. Daarom is het wellicht interessant even naar het verleden te kijken om te zien hoe het komt dat in Binderveld de kerk, de pastorij, het kerkhof en het schoolgebouw eigendom zijn van de gemeente.

Deze brochure is een uitgave van Heemkunde Nieuwerkerken ter gelegenheid van Open Monumentendag 2005. De vereniging kreeg voor de uitgave van deze brochure en voor de organisatie van haar activiteiten op Open Monumentendag 2005 de toezegging van financiële steun van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. De aanvraag voor deze subsidie werd mede ingediend namens de parochieraad van Binderveld, de dorpsraad van Binderveld, het Davidsfonds Stevoort-Wijer en het gemeentebestuur van Nieuwerkerken.

De pastoor van Binderveld verleende Heemkunde Nieuwerkerken toelating voor de openstelling van de kerk op Open Monumentendag.

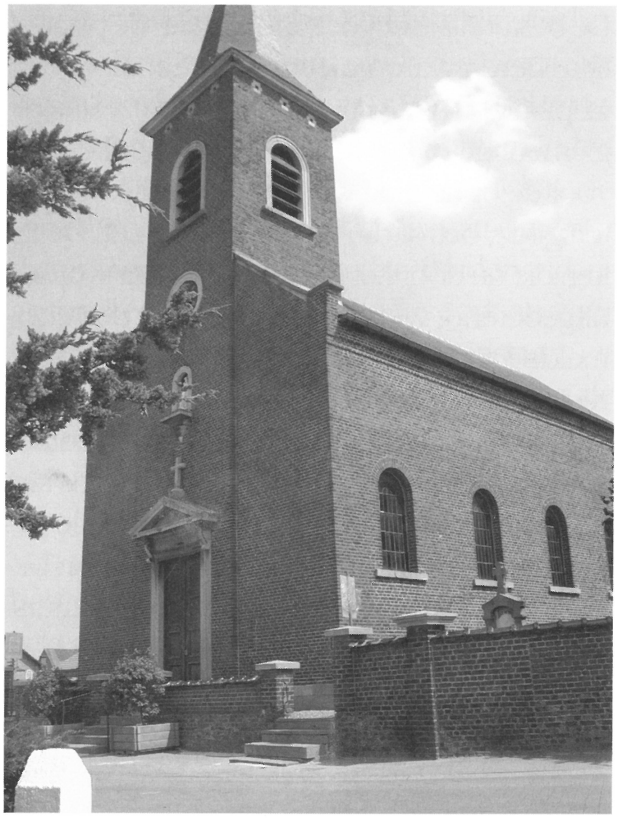
De auteur en de leden van Heemkunde Nieuwerkerken danken hen allen voor hun welwillende medewerking.

Davidsfonds
Stevoort-Wijer

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Afdeling Monumenten en Landschappen

CONTACTFORUM
VOOR
ERFGOEDVERENIGINGEN
vereniging zonder winstoogmerk

Een kapel tussen dorp en kasteel

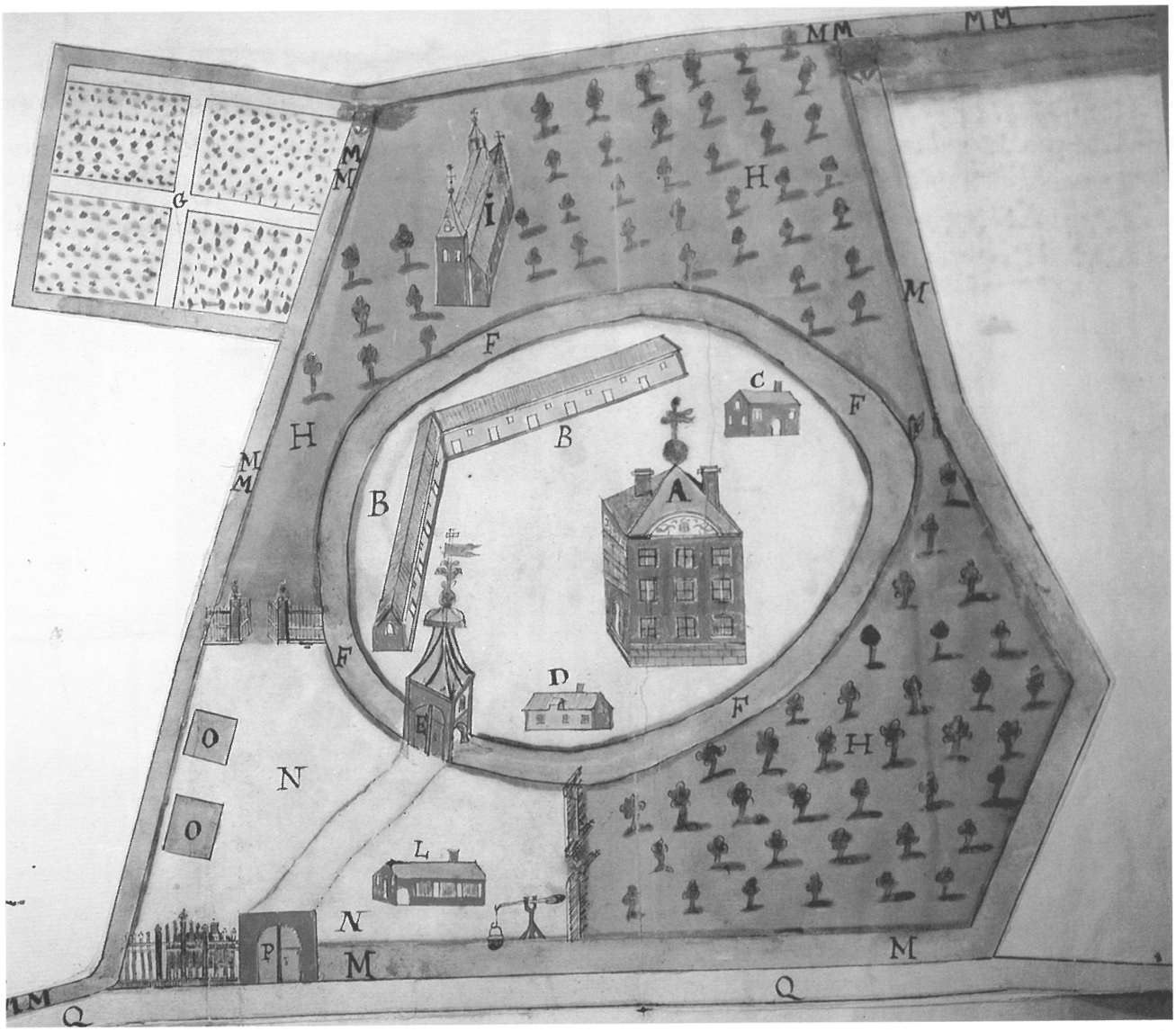
Voor een goed begrip van de omstandigheden die hebben geleid tot de huidige situatie moeten wij teruggaan tot in de achttiende eeuw.

Binderveld was in die periode, en ook in de eeuwen daarvoor, een zelfstandige gemeente. De centrale figuur in de gemeente was de plaatselijke heer. Hij bewoonde het kasteel en oefende op basis van geërfde of gekochte rechten een aantal bestuurlijke en gerechtelijke bevoegdheden uit. Zijn bevoegdheden kwamen vooral tot uiting op gerechtelijk vlak. Het was de heer die de plaatselijke gerechtsofficier en de plaatselijke rechters benoemde. De gerechtsofficier, wiens taken te vergelijken zijn met die van de onderzoeksrechters en procureurs van vandaag, werd hier de *schout* genoemd. De rechters in Binderveld waren zeven door de heer aangeduide zogenaamde *schepenen*. Een aantal onder hen koos hij uit de inwoners van het dorp, anderen waren geleerde juristen, die hij voornamelijk in Sint-Truiden rekruteerde.

Archief van de schepenbank.

De bestuurlijke bevoegdheden van de plaatselijke heren waren niet groot. Veel meer dan inspraak bij het vastleggen van plaatselijke reglementen, of het verlenen van goedkeuring voor de oprichting van een plaatselijke schuttersgilde, betrof die bevoegdheid niet. De taken die nu door het gemeentebestuur worden uitgeoefend, werden vroeger door de verzamelde inwoners zelf uitgeoefend. Wij mogen niet vergeten dat een dorp als Binderveld in de 18de eeuw niet meer dan een 40-tal huizen telde, het kasteel inbegrepen. Het was dus niet zo moeilijk om een vergadering van alle gezinshoofden bijeen te roepen, waar dan besluiten konden genomen worden in bestuurszaken. Doordat onze dorpen zo klein waren, was het niet nodig om afgevaardigden voor een gemeenteraad te kiezen. Het vaststellen van de jaarlijkse belastingsvoet bijvoorbeeld, was een bevoegdheid van de inwoners zelf die daarvoor in een vergadering in de kerk of in het schutterslokaal bijeenkwamen. De inning van de belastingen werd in elke gemeente aan twee burgemeesters toevertrouwd, die daarvoor voor een periode van één jaar door de inwoners gekozen werden. In Binderveld werd in de achttiende eeuw maar één burgemeester gekozen. De tweede werd door de heer aangesteld. Na afloop van hun ambtsjaar moesten de burgemeesters rekenschap afleggen van

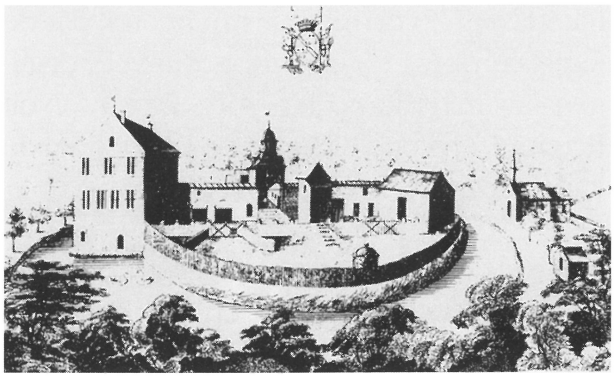
Aquarel uit 1727 met een voorstelling van het kasteelcomplex.

hun financieel beheer en het overschot van hun rekening doorgeven aan hun opvolgers. De burgemeesters voerden destijds geen beleid, maar zij voerden de besluiten van de dorpsvergaderingen uit.

Op kerkelijk vlak was Binderveld geen zelfstandige parochie, maar het dorp maakte tot 1806 samen met Duras, Grazen, Halmaal en Runkelen deel uit van de parochie Wilderen. Voor dopen, huwelijken en begrafenisdiensten, en voor het volbrengen van de paasplicht, moest men in die tijd uit Binderveld naar Wilderen.

Voor het volbrengen van hun zondagsplicht echter konden de inwoners van Binderveld in het eigen dorp terecht in de kapel die op het domein van de plaatselijke kasteelheer gebouwd was. Hoewel deze kapel op grond van de kasteelheer stond, was zij toch geen zogenaamde *kastrale* kapel. Een *kastrale* kapel is een kapel in een kasteel, waar de bewoners van het kasteel, en zij alleen, met instemming van de kerkelijke overheid de mis kunnen laten lezen door een priester die zij daarvoor aanstellen. De kapel van Binderveld daarentegen was openbaar en stond open voor iedereen. Rond de kapel, eveneens op grond van de kasteelheer, lag het kerkhof waarop de mensen van Binderveld begraven werden.

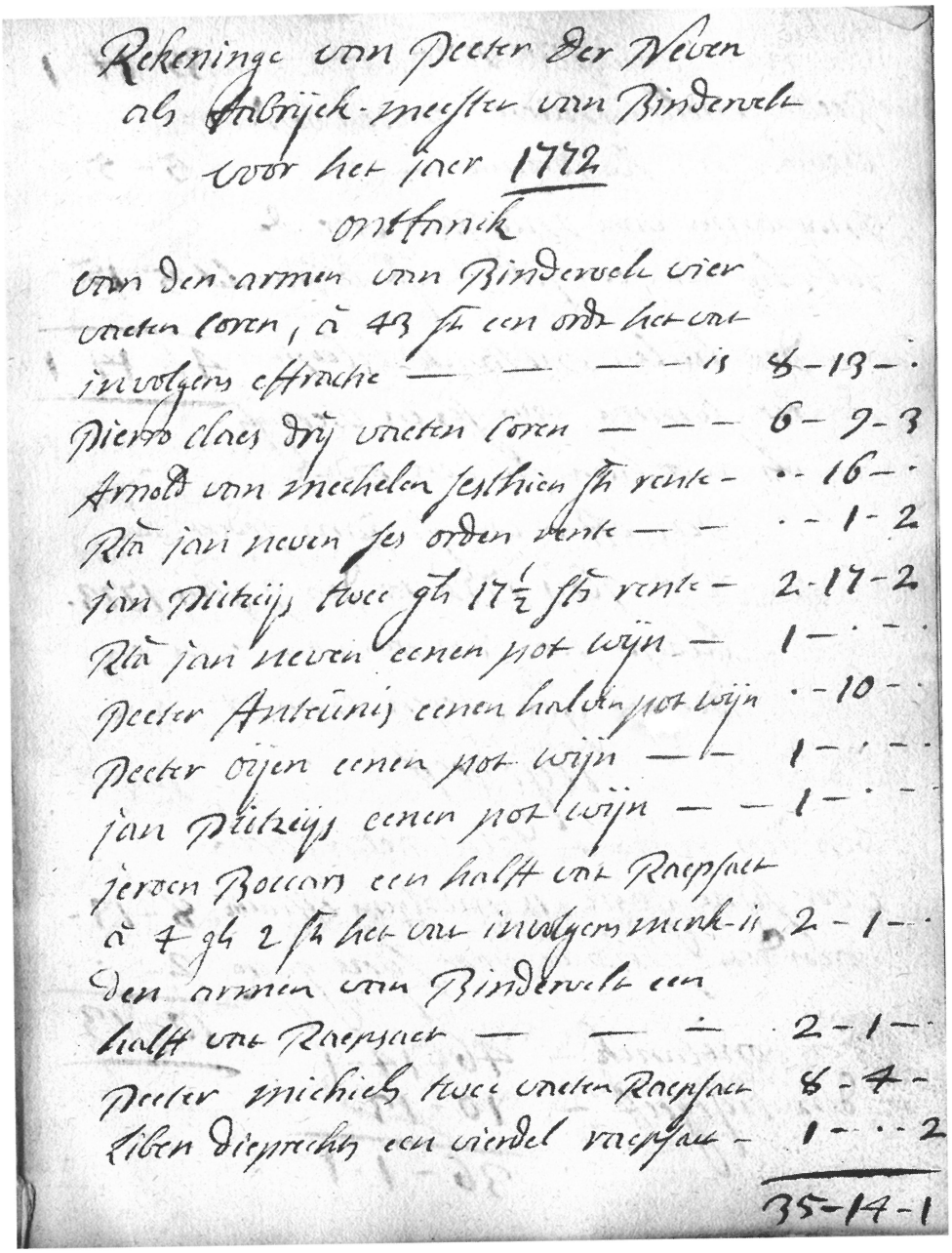
Het onderhoud van een *kastrale* kapel werd betaald door de kasteelheer, die er ook de eigenaar van was. De kapel van Binderveld daarentegen had een eigen kerkfabriek, die beschikte over een patrimonium van verpachte landerijen en van renten, waarvan de opbrengsten gebruikt werden om te voorzien in het onderhoud van de kapel en in de aanschaf van voorwerpen en materiaal dat dienstig was voor de eredienst. In 1738 werd in Binderveld afgesproken dat de kasteelheer voortaan voor het onderhoud van de kapel zou instaan, en dat hij daarvoor gebruik kon maken van de inkomsten van de kerk, inclusief de opbrengst van de offerblok.

Lithografie uit 1846.

Van de kapel bij het kasteel van Binderveld bestaan een aantal afbeeldingen. De oudste gekende afbeelding is een aquarel die bewaard wordt in het Rijksarchief te Hasselt. Zij dateert uit 1727, en dat is belangrijk want in 1728 brandde het kasteel van Binderveld uit. Afbeeldingen van het kasteel zoals het er vóór die brand uitgezien heeft, waren tot voor kort niet gekend. Deze aquarel is voor zover gekend de enige afbeelding die het uitzicht van het kasteel voor de brand weergeeft. De kapel ligt in de boomgaard die bij het kasteel hoort. Hoewel zij buiten de gracht ligt die het kasteel en de dienstgebouwen omringt, moet wie hier ter kerke wil gaan toch over de landerijen van het kasteel wandelen. De kapel zelf wordt voorgesteld als een gebouw met een hoofdbeuk en één zijbeuk, een stevige klokkentoren met galmgaten en een kleiner torentje aan het andere uiteinde van de hoofdbeuk.

Voorts zijn er twee gedrukte afbeeldingen van het kasteel gekend, die beide gemaakt zijn op basis van een tekening van omstreeks 1740. De tekening is van de hand van de Luikse tekenaar Remacle Leloup. Op basis van deze tekening werd later een gravure gemaakt, die is afgedrukt in het in 1744 uitgegeven boek van de Saumery over *Les délices du Païs de Liège*. Op deze tweede afbeelding is de kerk op dezelfde plaats, tussen het kasteel en de tuin, hier rechts van de gracht die het kasteel omringt, gesitueerd. De kapel ziet er hier wat bescheidener uit dan op de tekening uit 1727. In plaats van een gebouw met

Rekeninge van Peeter Der Neven
als Fabrijck-meester van Binderveld
voor het jaer 1772
ontfanck
van den armen van Binderveld vier
vaeten coren, à 43 sh een ende het vat
inwolgens ostroche — — — — is 8-13-.
Pieter claes drij vaeten coren — — — 6-9-3
Arnold van zwechelen jesthien sh rente - .. 16-.
Rla jan neven jes orden rente — — .. 1-2
jan Dirkxs twee gh 17½ sh rente — 2-17-2
Rla jan neven eenen pot wijn — 1-..
Peeter Antonis eenen lindekin pot wijn .. 10-.
Peeter ooijen eenen pot wijn — — 1-..
jan Dirkxs eenen pot wijn — — 1-..
jeroen Boccars een halft vat Raepsaet
à 4 gh 2 sh het vat inwolgens merk-ii 2-1-.
Den armen van Binderveld een
halft vat Raepsaet — — — 2-1-.
Peeter michiels twee vaeten Raepsaet 8-4-.
Liben dieprichs een vierdel raepsaet - 1-..2
35-14-1

Rekeningregister van de kapel.

een hoofdbeuk en een zijbeuk, zien wij hier een gebouw met één beuk, met een bescheiden torentje boven de ingangsdeur en met een lage uitbouw aan de achterkant.

Op basis van deze gravure werd dan in 1846 nog een lithografie gemaakt, die afgedrukt is in het werk van de Gentse historicus Wolters uit 1846, over de heerlijkheden Rummen, Grazen, Binderveld en Wijer.

Omstreeks 1830 maakte de Hasseltse aristocraat Philippe de Corswarem nog een aquarel van het kasteel van Binderveld. Vreemd genoeg komt de kapel daar niet op voor. Mogelijk was hij op de hoogte van het feit dat de kapel een steen des aanstoots was voor de eigenaar van het kasteel en voor de mensen uit het dorp, en vond hij het voorzichtiger om de kapel terzijde te laten.

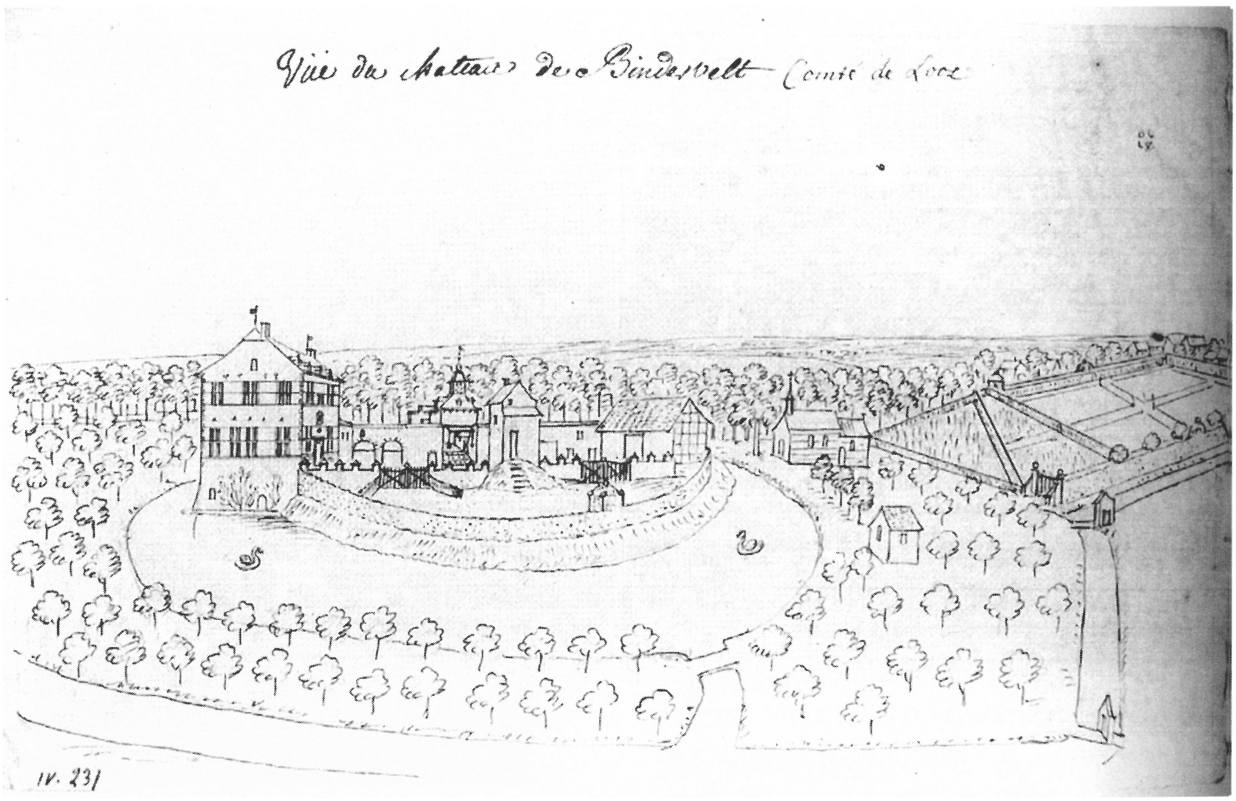
Hoewel deze oude afbeeldingen zonder twijfel bijzonder charmant zijn, en voor inwoners van Binderveld waarschijnlijk ook interessant, is het nog belangrijker in te gaan op het organisatorisch en het financieel aspect van de ziel-

zorg en van het beheer van de kerkgoederen in Binderveld in die tijd.

Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds het beheer van de kapel en de aanschaf van materiaal voor de eredienst, en anderzijds de vergoeding voor de priesters die met de zielzorg belast waren.

Het was vroeger, zoals nu, de kerkfabriek die moest zorgen voor het materiaal dat nodig was om de eredienst met de passende luister te kunnen uitoefenen. Uitgaven voor de verlichting bijvoorbeeld, of voor communiebrood of olie, vielen ten laste van de kerkfabriek. De fabriek van de kapel van Binderveld beschikte over inkomsten uit jaarrenten om die uitgaven te bestrijden. Een jaarrente is een jaarlijkse betaling die gevestigd is op een onroerend goed. De bezitters van bepaalde goederen moesten dus aan de kerkfabriek jaarlijks iets betalen, in de meeste gevallen omdat één van hun voorouders of een andere vroegere bezitter van dat goed dat zo beslist had. De kerkfabriek van Binderveld bezat zo in totaal 21 renten. Anders dan wij zouden kunnen verwachten, werden die renten niet allemaal in geld uitgedrukt. Drie renten werden in koren betaald, of in geld aan de marktprijs van het koren. Geldbedragen werden in die tijd uitgedrukt in gouden guldens, zilveren stuivers en koperen oortjes. Eén gulden was twintig stuivers waard, en in een stuiver gingen vier oortjes.

De renten van de kapel van Binderveld brachten samen jaarlijks 9,5 *vaten* koren op. Een *vat* kwam in de omgeving van Sint-Truiden overeen met 26,12 liter. Voorts waren er zes geldrenten, die samen jaarlijks 8 gulden en 6 stuivers opbrachten. Zes renten werden in raapzaad uitgedrukt. Zij brachten samen jaarlijks 4 vaten raapzaad op. En zes renten tenslotte werden in *potten* rijnwijn uitgedrukt. Zij brachten samen jaarlijks vijf potten rijnwijn op. In Sint-Truiden en omgeving bevatte een *pot* wijn 1,5 liter. De rijnwijn werd in de 18de eeuw in geld betaald, aan 1 gulden per pot. Het koren en het raapzaad konden ook in geld betaald

Tekening van omstreeks 1740.

Onze-Lieve-Vrouwaltaar.

worden, aan de officiële marktprijs van die producten op de markt van Sint-Truiden. Voorts stond er in de kapel een offerblok, die in de 18de eeuw jaarlijks een dertigtal gulden opbracht. De totale jaarlijkse inkomsten van de kerkfabriek bedroegen gemiddeld een tachtigtal gulden, wat volstond om de uitgaven te betalen. Vanaf 1738 nam de heer van Binderveld het onderhoud van het kerkgebouw op zich. Hij mocht daarvoor beschikken over een toelage van de kerkfabriek en over de opbrengst van de offerblok in de kapel.

Anders dan nu, kreeg een pastoor of kapelaan voor de Franse Tijd geen staatswedde. Hij leefde van de opbrengsten van de goederen en renten die in de loop van de eeuwen aan zijn pastoorsambt gegeven waren.

Juist zoals nu bijvoorbeeld de kerkfabriek en het OCMW nog landerijen hebben waarvan zij pachten innen, zo beschikte in die tijd ook de pastoor over landerijen die niet zijn persoonlijke eigendom waren, maar die verbonden waren aan zijn ambt, en die hij kon verpachten. Daarnaast beschikte zijn ambt meestal ook over renten, dat wil zeggen interesten van uitgezette kapitalen, en over tienden. Tienden waren een deel van de opbrengsten van veldvruchten en dieren in de gemeente.

Vermits Binderveld echter geen zelfstandige parochie was, was er ook geen pastoor. In de kapel werd de mis gedaan door de bedienaar van de twee *beneficies* die in de kasteelkapel gesticht waren.

Een beneficie is een stichting waarin door één of meer personen een aantal goederen of inkomsten zijn samengebracht, en waarvan de opbrengst moet dienen om een priester te betalen die één of meerdere keren per week aan een daarvoor aangeduid altaar een mis doet voor het zielenheil van de stichters en van de weldoeners van het beneficie. In de kapel van Binderveld waren een beneficie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw en één ter ere van Johannes-de-Doper opgericht. Vandaar dat de zij-

Sint-Jansaltaar.

altaren in de parochiekerk van Binderveld nu nog altijd aan Onze-Lieve-Vrouw en aan Sint-Jan zijn toegewijd.

Het Onze-Lieve-Vrouwbeneficie was ooit opgericht door de plaatselijke kasteelheren. Het beneficie bracht de bedienaar jaarlijks ongeveer 50 gulden op, waarvan er 30 door de kasteelheer betaald moesten worden.

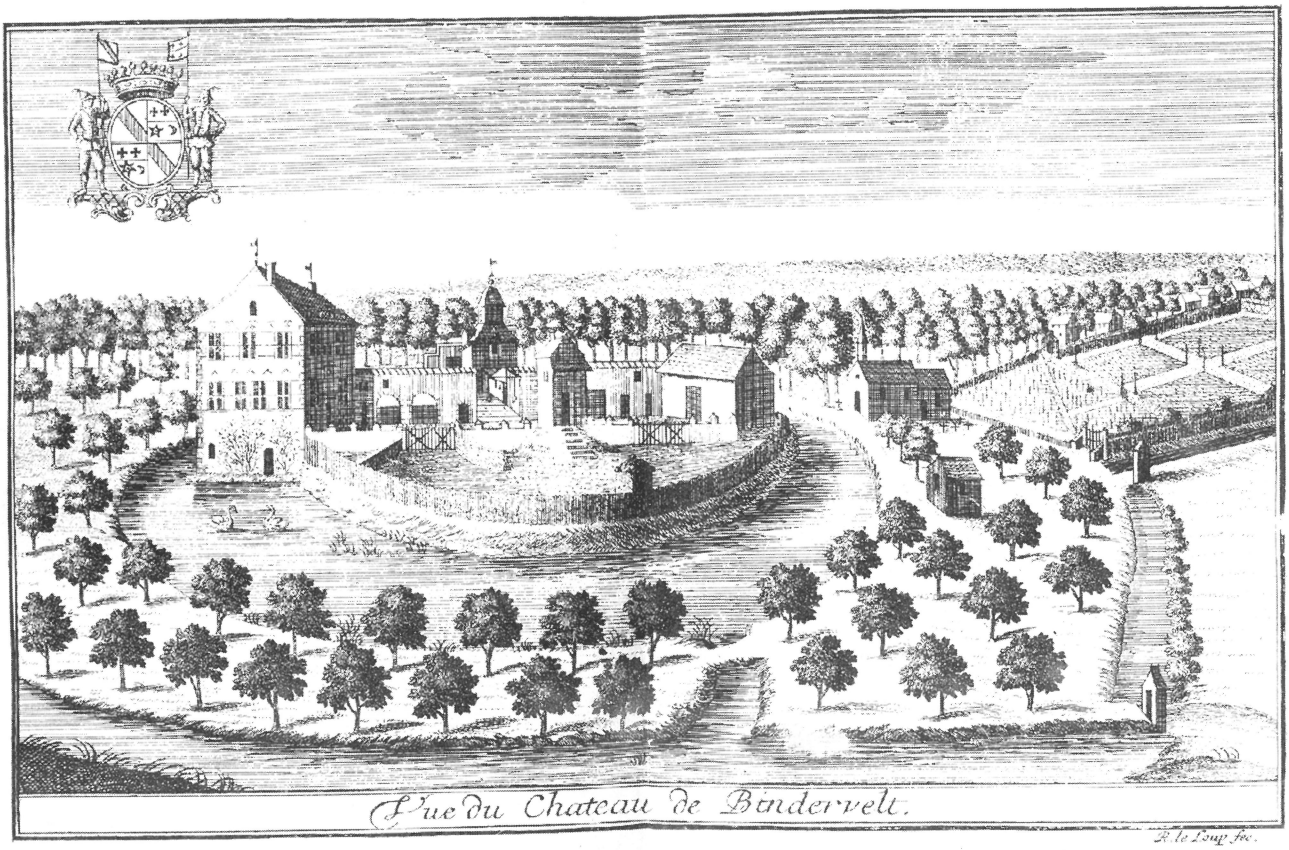
De pastoor van Wilderen had het recht de bedienaar van het beneficie van Onze-Lieve-Vrouw aan te duiden, hoewel de heren van Binderveld van oordeel waren dat ook zij, afwisselend met de pastoor van Wilderen, het recht hadden om de beneficiant aan te duiden.

Het beneficie van Sint-Jan-de-Doper was opgericht door de abdij van Herkenrode. Die abdij, die overigens in Binderveld het recht had om de tienden te innen, had aan de beneficiant één derde van de jaarlijkse opbrengst van de tienden in Binderveld, en twee derdedelen van de jaarlijkse opbrengst van de tienden in Grazen geschonken. Wie het recht had om de tienden te innen, had in die tijd echt het recht op één tiende van de opbrengst van de veldvruchten en van het hooi, en van de jonge dieren, die hij voor eigen profijt kon aanwenden. Daarnaast beschikte de bedienaar van dit beneficie over de opbrengsten van een tiental renten en over de opbrengsten van de pachten van verschillende landerijen die ooit aan zijn beneficie geschonken waren. Vooral de tienden waren in financieel opzicht erg belangrijk. In de zeventiende en achttiende eeuw brachten zij de bedienaar van het Sint-Jansaltaar jaarlijks een bedrag tussen de 500 en de 1000 gulden op. Wie weet dat een 18de-eeuwse gulden geen Nederlands geld van voor de invoering van de euro is, maar een goudstuk, beseft dat de beneficiant van het Sint-Jansaltaar in Binderveld een bijzonder goed betaalde job had, die hem zonder twijfel tot de best betaalde man van het dorp maakte. Bovendien cumuleerde de beneficiant van het Sint-Jansaltaar die functie meestal met die van beneficiant van het Onze-Lieve-Vrouwaltaar.

Op kerkelijk vlak waren de zaken in Binderveld in de 18de eeuw dus goed geregeld, met heldere afspraken over het onderhoud van het kerkgebouw, en met een meer dan behoorlijke vergoeding voor de zielenherder. De kapel was bovendien, zo blijkt uit inventarissen van de kerkornamenten, goed voorzien van meubilair, schilderijen, beelden en kelken. In de nacht van 11 op 12 april 1793 verstoorde een inbraak in de kapel voor het eerst dit idyllisch beeld. Onbekenden waren er toen vandoor gegaan met onder meer een zilveren kelk, een zilveren ciborie, een zilveren doosje voor de heilige olie en een zilveren hostiedoosje. In al de dorpen uit de omgeving werd toen een aanplakbiljet opgehangen met een oproep aan iedereen die inlichtingen kon verstrekken in verband met de inbraak, om zich bekend te maken. De diefstal werd nooit opgehelderd en de gestolen voorwerpen werden nooit teruggevonden.

Aan de tamelijk comfortabele situatie van de kapel en van de bedienaars van de eredienst in Binderveld kwam bruusk een einde toen onze gewesten aan het einde van de 18de eeuw door de Franse revolutionaire legers werden veroverd. In 1795 en 1796 werd de Franse revolutionaire wetgeving in ons land ingevoerd, waardoor onder meer de bestaande kloosters, abdijen en kapittels, maar ook de beneficies in de parochiekerken afgeschaft werden. Hun goederen en renten werden door de staat aangeslagen en in veel gevallen ten voordele van de staatskas verkocht. Na enkele jaren werden de aangeslagen goederen van de beneficies in de parochiekerken niet meer verkocht, maar toegewezen aan andere organisaties, meestal aan organisaties die in de armenzorg werkzaam waren, of aan de nieuwe kerkfabrieken die vanaf 1809 opgericht werden.

Binderveld, dat tot dan toe bij de parochie Wilderen gehoord had, werd in 1806 bij de parochie Nieuwerkerken gevoegd. Vermits

Gravure uit 1744.

Binderveld zelf geen parochie was, werd er ook geen kerkfabriek opgericht. De goederen van de oude kerkfabriek kwamen nu in theorie aan de kerkfabriek van Nieuwerkerken toe, en de goederen van de afgeschafte beneficies werden aan de burgerlijke godshuizen van Hasselt, een voorloper van het Hasseltse OCMW, toegewezen. De tienden, die het voornaamste deel vormden van de inkomsten van de vroegere beneficianten, waren sinds 1796 afgeschaft.

De mensen die die renten en pachten verschuldigd waren, waren echter niet altijd geneigd om hun betalingen door te zetten aan die

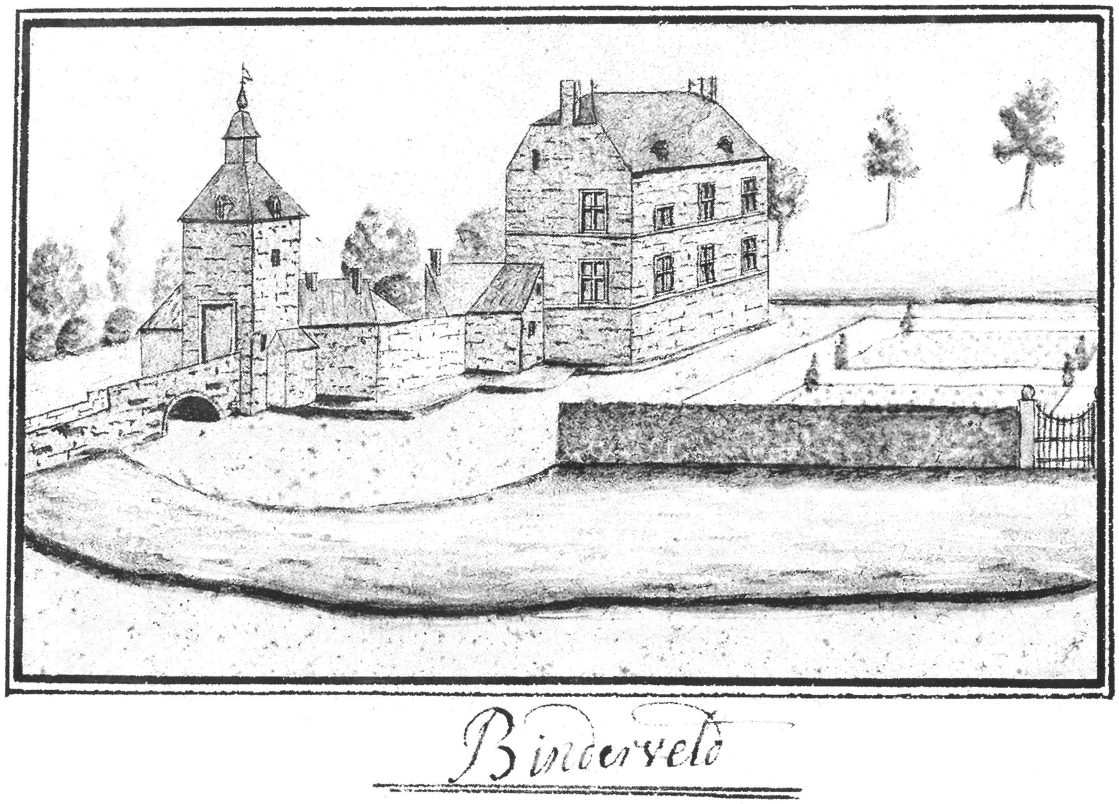
DE la nuit du 11 au 12 Avril 1793, une bande de ſcélérat ont volé & profané par infraction, la chapelle caſtrale de Bindervelt près de St. Trond, où après avoir pris des Effets de moinder valeur dans la Sacriſtie, ont porté leurs mains ſacrileges ſur le Tabernac, où ils ont volé un Calice & ſa Platine, un Ciboir, une Boitte avec les Sts Huiles, & une Boitte où on met les Sts Hoſties, le tout d'argent : Celui, où ſes voleurs & profanateurs ſe préſenteront pour les vendre, eſt prié de les arrêter, & d'en avertir le Notaire *Laur. Hubar* à St. Trond, qui donnera une bonne Recompenſe.

Aanplakbiljet over de diefstal.

nieuwe organisaties. Op die manier gingen op korte termijn alle goederen van de kerkfabriek en van de beneficies in de kapel van Binderveld verloren. De mensen die ze moesten betalen, hielden daar gewoon mee op. Het feit dat zij hun pachten en renten voortaan aan de burgerlijke godshuizen van Hasselt moesten betalen, in plaats van aan de eigen dorpskapel, was uiteraard ook niet van aard om de inwoners van Binderveld er toe aan te zetten hun pachten en renten te blijven betalen.

Het statuut van de kapel van Binderveld, die nog altijd op grond van de bewoner van het kasteel stond, was ondertussen niet meer duidelijk. Ook het statuut van het toenmalige kerkhof dat rond de kapel lag, en dat met een gracht en een haag van de omliggende landerijen van de kasteelheer was afgescheiden, werd door een gat in de toenmalige wetgeving voor interpretatie vatbaar. De wetgeving regelde wel het beheer van kerkhoven die op grond van de gemeente of van de kerkfabriek lagen, maar met de mogelijkheid dat een kerkhof zoals dat in Binderveld het geval was, op grond van particulieren lag, werd in de nieuwe wetgeving geen rekening gehouden.

In 1797 werden in opdracht van de Franse overheid de twee klokken uit de toren van de kapel weggehaald, en werd het kruis dat de spits van de toren sierde, weggenomen. Dit gebeurde in dezelfde periode in verschillende parochiekerken. Het materiaal dat zo bijeengehaald werd, moest dienen om de Franse oorlogsindustrie van grondstoffen te voorzien. Later, wanneer de discussie over het statuut van de oude kapel acuut zou worden, zouden de voorstanders van een publiek statuut voor de kapel, het feit dat de klokken waren weggehaald inroepen als een argument voor het feit dat de Franse overheid de kapel als een publieke kapel beschouwde. Uit particuliere kasteelkapellen werden immers geen klokken weggehaald.

Aquarel door De Corswarem, omstreeks 1830.

Wellicht werd de kapel van Binderveld in die tijd in feite buiten gebruik gesteld. De beneficies waren in 1796 afgeschaft, zodat er geen inkomsten meer waren om in het onderhoud van een priester te voorzien, en bij de reorganisatie van de parochies in 1806 werd Binderveld over het hoofd gezien en bij Nieuwerkerken gevoegd, waardoor de inwoners in Nieuwerkerken hun kerkelijke verplichtingen moesten gaan vervullen.

Het oude kerkhof bij het kasteel bleef langer in gebruik. In 1816 was Maria Claes, de 30-jarige dochter van Petrus Claes en van Elisabeth Neven, de laatste persoon die er begraven werd.

Louis de Succa: een heer zonder gezag op zoek naar macht

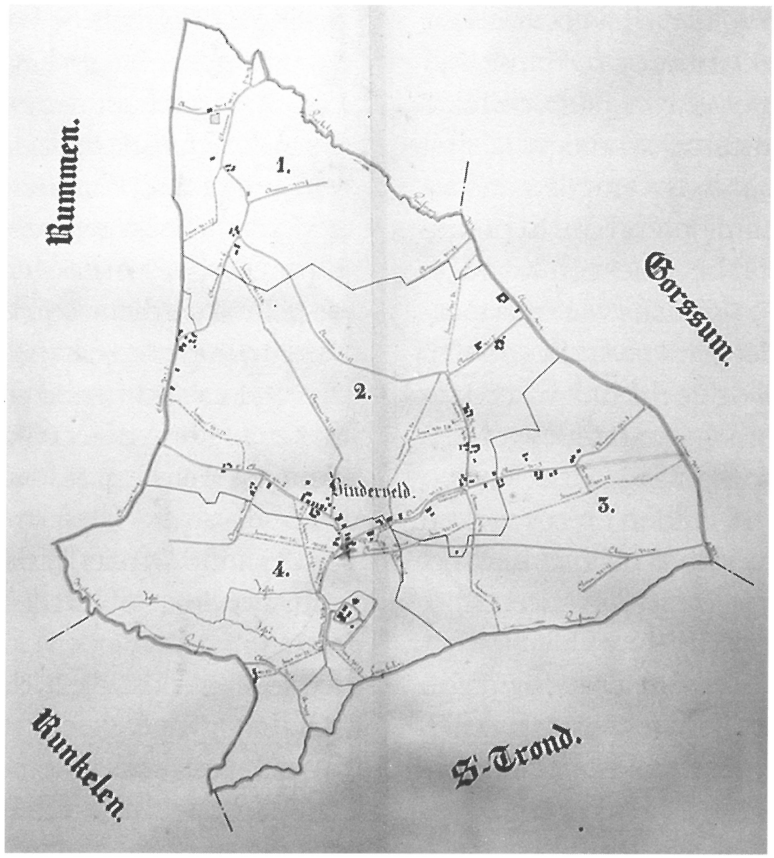
Ondertussen groeide in het kasteel van Binderveld Louis Leonard Jozef de Succa op. Hij was op 27 augustus 1795 in het kasteel geboren als de enige zoon van Hubert de Succa en van Johanna Isabella Jozefa Arrazola de Onate. Hij had het kasteel geërfd van zijn moeder, die al een maand na zijn geboorte, op 30 september, overleden was. Zijn vader was de van Doornik afkomstige Hubert de Succa. Op 8 juni 1802, toen de jonge Louis 6 jaar was, hertrouwde zijn vader met de weduwe van Maximiliaan de Montfort, Maria de Brouckmans uit Kerkom.

De jonge Louis de Succa liet zich al van in zijn jeugd als een dwarsligger opmerken. In 1815, op negentienjarige leeftijd, had hij tegen de wil van zijn vader dienst genomen in het leger dat de Koning van de Nederlanden na de val van Napoleon in België trachtte te lichten. Het kostte zijn vader vervolgens veel moeite en geld om zijn enig kind weer uit het leger te krijgen. Terug thuis werd Louis de Succa hals over kop verliefd op een vrouw van bescheiden afkomst uit Nieuwerkerken. Hij ging zover de pastoor te verzoeken een datum voor zijn huwelijk vast te stellen en zijn voorgenomen huwelijk alvast in de kerk aan te kondigen. Toen zijn trouwdag aangebroken was, bedacht hij zich echter. Hij liet de pastoor weten dat zijn trouwkostuum nog niet af was en dat hij bijgevolg zijn trouwplannen moest uitstellen. En zoals dat in de liefde wel eens gaat, kwam ook in dit geval van uitstel afstel.

Op 17 maart 1819 overleed de vader van Louis de Succa, en 's anderendaags, op 18 maart werd hij in de oude kapel van Binderveld begraven. De jongeman besloot daarop dat het tijd was om zijn leven in eigen handen te nemen. Anders dan toen de gewoonte was, sloot hij zijn rouwperiode al na enkele weken af, en minder dan een maand na het overlijden van zijn vader, trouwde hij op 7 april 1819 met de twee jaar jongere, 22-jarige en hoogzwangere Maria Elisabeth Carolina de Fraiture uit Rummen. Amper vier dagen later, op 11 april 1819, werd het jonge gezin verblijd met de geboorte van hun eerste dochter, Amelia Sofie de Succa. Tussen 1819 en 1826 zouden in hun gezin zes kinderen geboren worden. Na Amelia volgden Alexander (20 april 1820), Benedictus Amor (22 maart 1822), Leonora (10 juli 1823) en Theodoor (21 november 1824). Deze vier kinderen werden door de pastoor van Nieuwerkerken in de kapel van Binderveld gedoopt. In de lente van 1826 werd Maria de Succa geboren.

Hoewel de jonge de Succa zich nooit had laten opmerken als een bijzonder wijs of bedachtzaam man, en hij vooral omwille van zijn mislukte fratsen over de tong ging, zou toch al gauw blijken dat ook een nietsnut, wanneer men hem bezig laat, een gemeenschap veel schade kan berokkenen.

In de jaren na 1815, na de definitieve val van Napoleon, en de herinrichting van de Europese staten op het Congres van Wenen, werd van alle kanten voorzichtig afgetast in welke

Atlas van de buurtwegen, 1845.

mate de revolutionaire Franse wetten van kracht bleven.

Eén van die wetten had betrekking op de bomen die langs de gemeentewegen geplant waren. In het Ancien Régime hadden sommige heren het recht om in hun heerlijkheid bomen te planten langs de wegen en die voor hun eigen profijt te verkopen. Door de afschaffing van de heerlijke rechten en de overdracht van de wegen aan de gemeenten, waren die bomen gemeentelijk bezit geworden. Omdat veel bomen kaprijp geworden waren, en omdat het gemeentebestuur hout nodig had om hier en daar in de gemeente een brug te herstellen, vroeg het gemeentebestuur van Binderveld in 1818 aan de arrondissementscommissaris toelating om een aantal bomen die in Binderveld langs de wegen geplant waren, en die vroeger aan de plaatselijke heer hadden toebehoord, te mogen kappen. Het antwoord van de commissaris maakte duidelijk waarom de periode na het Congres van Wenen de *Restauratie* genoemd werd: het gemeentebestuur kreeg voorlopig geen toelating aangezien het Besluit van de Franse koning van 22 november 1814 voorlopig verbood aan de bomen te raken die onder het Ancien Régime door de plaatselijke heren geplant waren.

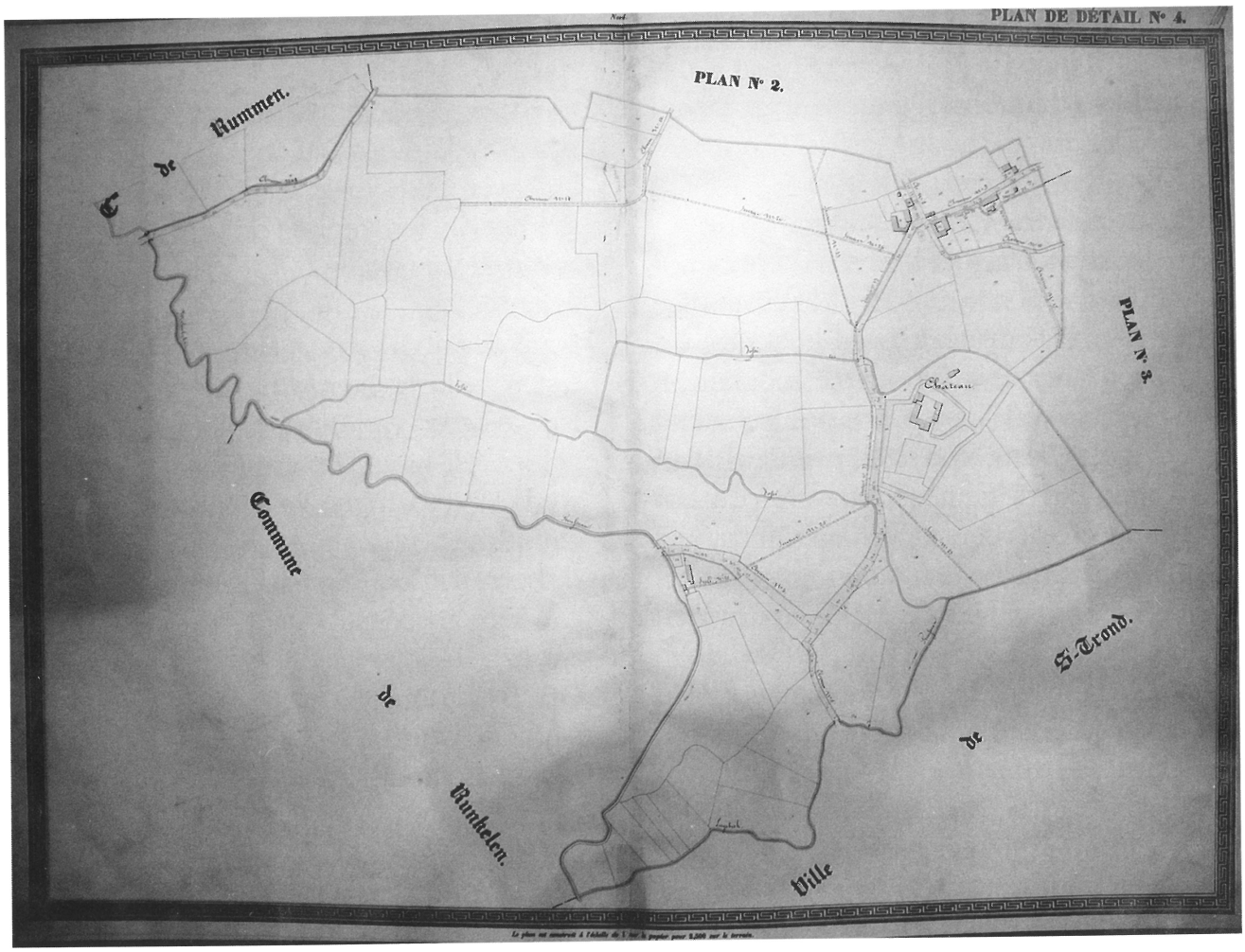
Louis de Succa van zijn kant wilde ook graag testen welke rechten hij als erfgenaam van de laatste heren van Binderveld nog kon laten gelden. Hij ging daarbij minder omzichtig te werk. Hij interpreteerde het antwoord van de arrondissementscommissaris als een bewijs dat de bomen in kwestie zijn eigendom waren en handelde navenant.

Op 20 januari 1820 gaf de Succa zijn knechten opdracht al de bomen langs de wegen in Binderveld te kappen en ze naar het kasteel te voeren. Dat was natuurlijk rapper gezegd dan gedaan. De kappingen vorderden niet bijzonder snel, en in november 1820 liet hij zijn knechten ophouden. Ondertussen had hij in april 1820 zijn veehoeders opdracht gegeven zijn vee door de weiden van verschillende par-

ticulieren in Binderveld te drijven, zoals de heren van Binderveld dat voor de Franse Tijd ook deden. Tegen de veldwachters, de rijkswachters en burgemeester Wouters die erbij geroepen werden om zijn overtredingen vast te stellen, trad hij intimiderend op. In burgemeester Wouters vond hij echter een waardige tegenstander, die niet zinnens was zich te laten overdonderen. Het gevolg was dat de Succa het in mei 1820 voor de Rechtbank van Eerste Aanleg in Hasselt mocht gaan uitleggen, en zich op 9 mei veroordeeld zag tot het betalen van een boete van 45 gulden en zes weken gevangenisstraf, wegens beledigingen aan het adres van de burgemeester van Binderveld.

Wie dacht dat de Succa zijn les geleerd zou hebben, vergiste zich. Hij verlegde zijn activiteiten nu naar de oude kapel en het kerkhof van Binderveld. De Franse revolutionaire wetgeving had immers de particuliere eigendom als uitgangspunt van het burgerlijk wetboek genomen, en had mede daardoor een einde gemaakt aan oude traditionele gebruiksrechten van gemeenten of andere groepen op de eigendommen van particulieren. De Succa wilde nu graag weten in hoeverre dit betekende dat de gebruiksrechten van de mensen uit Binderveld op hun en zijn kapel vervallen waren. In zijn ogen was de meest snelle wijze om dat te weten te komen het uitlokken van een incident. En dat is wat hij deed.

Op 2 juni 1820, minder dan een maand na zijn veroordeling, stelden de burgemeester en de schepenen van Binderveld vast dat de gemeentelijke archiefkist, die in de kasteelkapel opgesteld stond, opengebroken was. In die kist bewaarde men onder meer de archieven van de oude schepenbank van Binderveld, die regis-

Detailplan van de omgeving van het kasteel uit de atlas van de buurtwegen, 1845.

ters bevatten van de 15de tot de 18de eeuw, het archief van de gemeente en het archief van de kerk. De Succa gaf toe dat hij de kist had laten openbreken, maar hij verklaarde dat hij dat zijns inziens ook mocht doen, aangezien de kist zich op zijn eigendom bevond. De archieven waren uit de kisten gehaald en de Succa weigerde ze in eerste instantie aan de bestuurders van de gemeente ter hand te stellen. Blijkbaar vond hij het verstandig de zaken na deze eerste plaagstoot niet direct ten top te drijven. Op 28 juli liet hij toe dat de bestuurders een inventaris maakten van de oude gerechtelijke en bestuurlijke archieven die zich toen weer in de kist op het doksaal van de kapel bevonden.

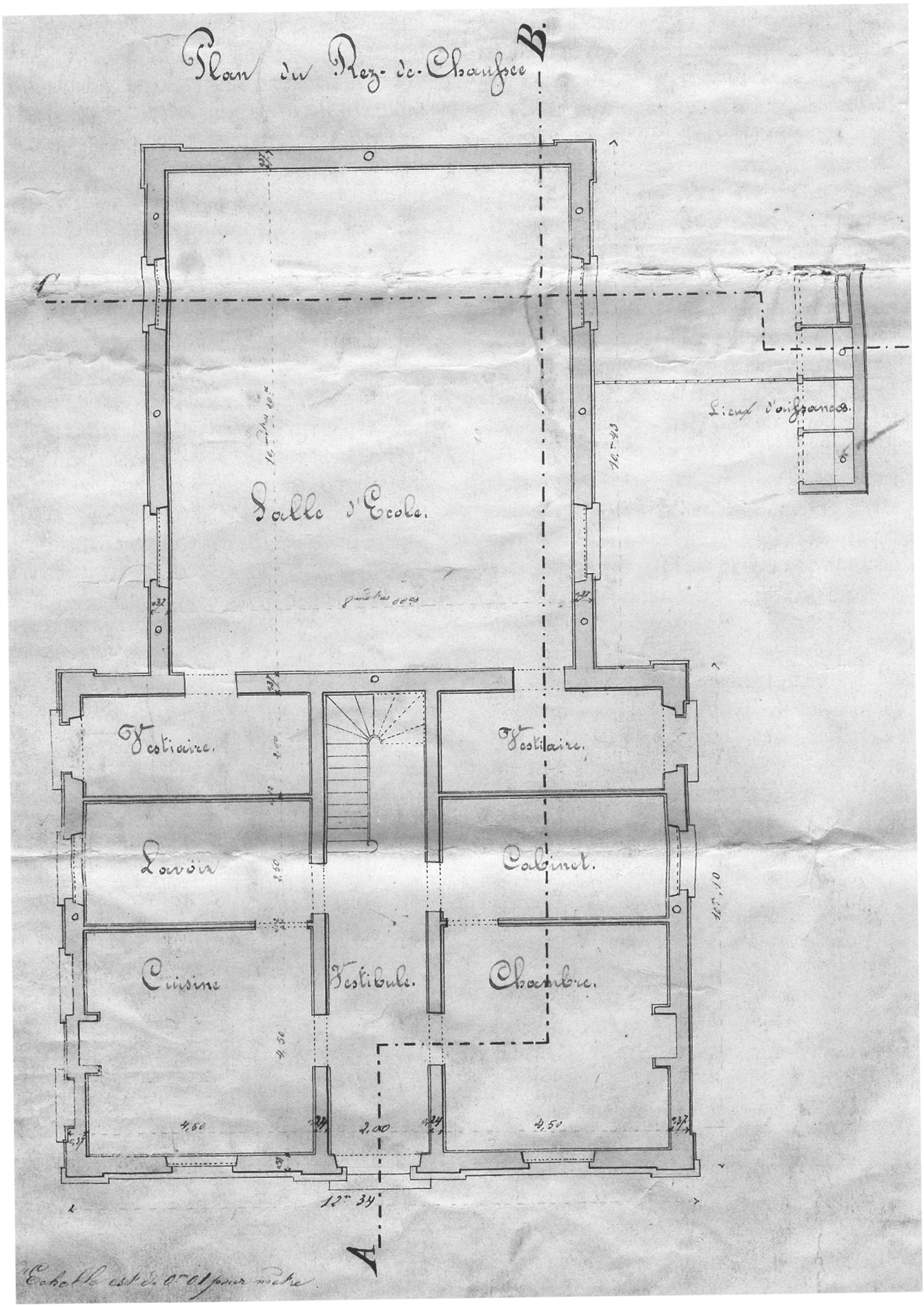
Het is opmerkelijk te zien hoe de gemeentebestuurders, ondanks alle provocaties van de kant van de jonge kasteelbewoner, geneigd bleven om de zaken in der minne te regelen. In 1822 bereikten het gemeentebestuur en de Succa een minnelijke schikking over de kwestie van de omgehakte en weggehaalde bomen. De Succa zou de omgehakte bomen mogen behouden en bovendien voor zijn eigen profijt nieuwe bomen mogen planten langs de gemeentewegen. Deze regeling stuitte echter op bezwaar van de bestendige deputatie van de provincieraad, die inriep dat deze regeling een nieuwe erkenning inhield van oude afgeschafte feodale rechten en die daarom het besluit van het gemeentebestuur schorste.

Hoewel onze Binderveldse plaaggeest er alles aan deed om de oude feodale rechten die voor hem een voordeel inhielden in stand te houden, trachtte hij tegelijkertijd ook een einde te maken aan de rechten die de gemeente in de feodale tijd op zijn eigendommen had. Zo maakte hij het niet alleen onmogelijk de oude kapel en het oude kerkhof nog te gebruiken, maar ook het feit dat de afwatering van de *Krommenhof* over zijn landerijen liep, was hem een doorn in het oog. Vanouds liep het overtollig water van de *Krommenhof* achter de huidige kerk door, over de landerijen van het kasteel naar de kasteelvijvers. In 1824 werd de Succa door het gemeentebestuur voor de politierechter van Sint-Truiden gedagvaard omdat hij de afwatering van de gronden aan de *Krommenhof* had dicht geworpen.

In hetzelfde jaar 1824 liet hij de deuren van de oude kapel afsluiten, en weigerde hij haar nog te laten gebruiken voor de eredienst. Protest van de kerkbestuurders van Nieuwerkerken en van het gemeentebestuur van Binderveld bij de arrondissementscommissaris leidden tot niets.

Het lijkt alsof de Succa enerzijds en de dorpsbewoners van Binderveld anderzijds in de tweede helft van 1824 en de eerste helft van 1825 even een pauze inlasten in hun geschillen. Bij nader toezien blijkt dat beide partijen in die periode andere zorgen aan hun hoofd hadden.

De dorpelingen moesten in 1825 al hun energie en al het geld uit hun gemeentekas in de bouw van de nieuwe school steken. De gemeentelijke school werd overigens gebouwd op de plaats waar tot dan toe het oude schuttershuis van de Sint-Sebastiaansgilde gestaan had. De invoering van de Franse Revolutionaire wetgeving had ook voor de oude schuttersgilde van Binderveld ingrijpende gevolgen gehad. De nieuwe wetten schaften die oude gilden immers zonder meer af, en hun eigendommen werden door de staat aangeslagen, en in veel gevallen ten bate van de Franse staatskas verkocht. Door omstandigheden was het schuttershuis van Binderveld aan dat lot ontsnapt, maar het was niet meer onderhouden en eigenlijk stond het er erg vervallen bij. De oude gilde leidde in 1825 nog een sluimerend bestaan. De arrondissementscommissaris had er het gemeentebestuur op gewezen dat het schuttershuis volgens de wet staatseigendom was, en dat het dus op elk ogenblik ook daadwerkelijk kon aangeslagen worden en ten bate van de staat verkocht. Het alternatief bestond er volgens de commissaris in om aan het gebouw een nieuwe bestemming te geven ten bate van de gemeenschap. Daarom werd in Binderveld een regeling uitgewerkt die

Grondplan van school en onderwijzerswoning.

inhield dat de gilde haar lokaal aan de gemeente afstond om op die plaats een school te bouwen, en dat de bouwmaterialen gerecupereerd werden en voor de nieuwe school gebruikt. In ruil kreeg de gilde het recht om ten eeuwigen dage in het gebouw van de gemeenteschool van Binderveld over een vergaderlokaal te beschikken.

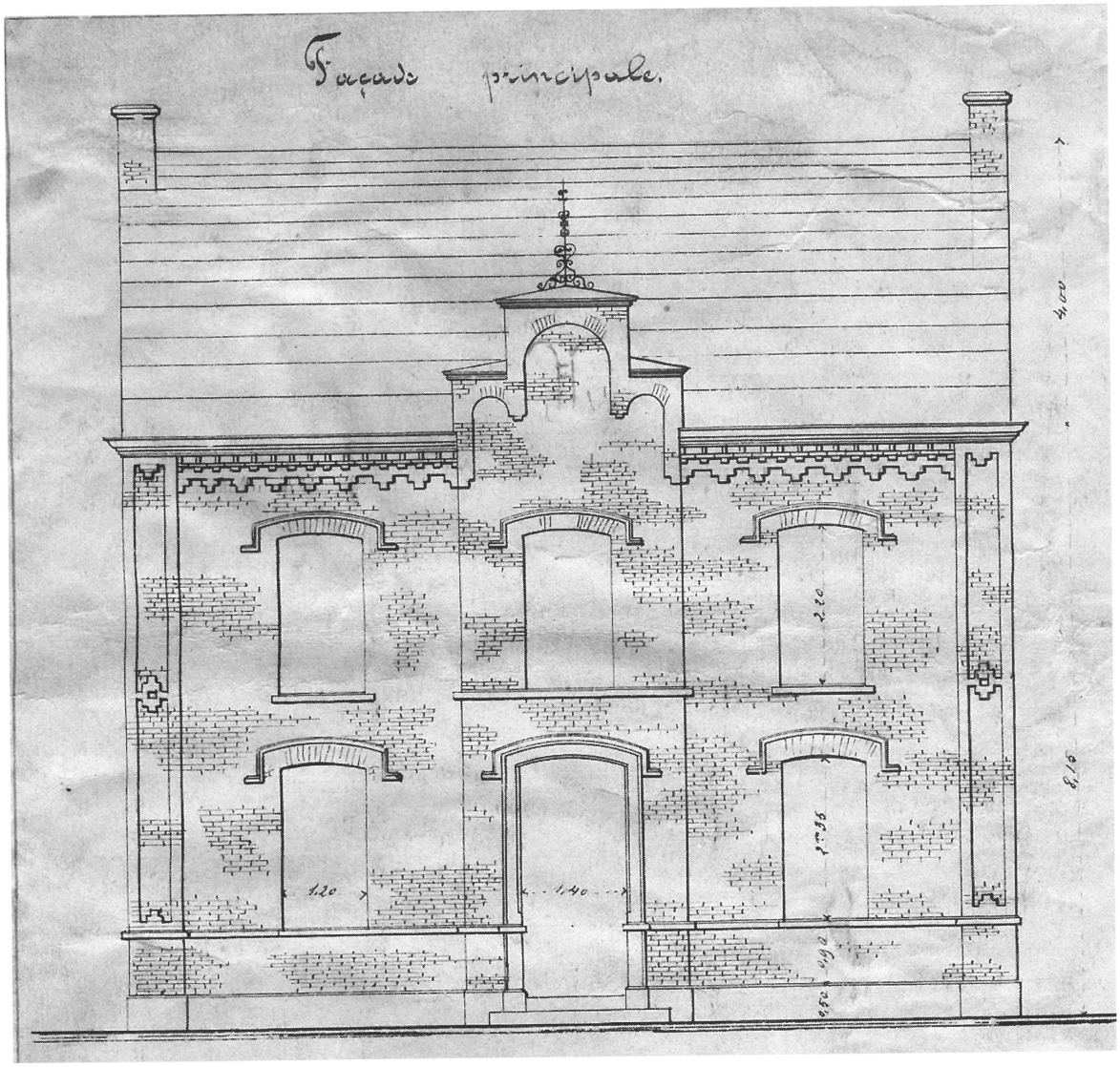
Nog altijd maakt de *Landelijke Gilde* van Binderveld gratis gebruik van een lokaal in de school in Binderveld. In ruil daarvoor onderhoudt zij haar lokaal.
Eigenlijk is de huidige *Landelijke Gilde* van Binderveld de rechtsopvolger van de oude Sebastiaansgilde, en het feit dat zij voor haar activiteiten gratis gebruik maakt van een lokaal in de school, gaat terug op het akkoord tussen het gemeentebestuur en de gilde uit 1825.
Dit voorbeeld geeft aan hoe historisch gegroeide situaties juridische consequenties kunnen hebben die tot vandaag actueel zijn.

Maar niet alleen het gemeentebestuur en de gilde hadden in 1825 andere zaken aan hun hoofd. Ook Louis de Succa had dat jaar andere katten te geselen. Na vijf jaren huwelijk was de liefde in het gezin van Louis de Succa en Maria de Fraiture erg bekoeld. De geboorte van Theodoor de Succa, op 21 november 1824, hun vijfde kind in zes jaren tijd, deed de wederzijdse liefde niet opnieuw opflakkeren. Het probleem was niet zozeer dat Louis de Succa geen passioneel man was, maar wel dat zijn passie zich rond de jaarwisseling 1824-1825 op een jonge deerne uit het dorp richtte. De 29-jarige de Succa was geen man van halve maatregelen, en liever dan de verhouding met zijn nieuwe geliefde voor de goegemeente verborgen te houden, zette hij in de zomer van 1825 zijn 27-jarige zwangere echtgenote met hun vijf kinderen, waaronder de acht maanden oude Theodoor, aan de deur. Onmiddellijk daarna nam hij zijn nieuw lief in huis. Met haar kreeg hij twee dochters, die respectievelijk in 1826 en in 1830 geboren werden. Ondertussen was de kleine Theodoor einde 1825 gestorven. In 1826 werd niet alleen de dochter van de Succa uit zijn nieuwe verhouding geboren, maar in de lente van hetzelfde jaar werd ook Maria de Succa geboren, het kind waarvan zijn wettige echtgenote zwanger was toen hij haar uit zijn huis zette.

Was de Succa voor zijn wettige kinderen niet bepaald een voorbeeldige vader te noemen, de situatie voor zijn onwettige kinderen werd nog erger: tien jaar later stonden beide kinderen op de lijst van de arme kinderen waarvoor het schoolgeld betaald moest worden door het bureel voor weldadigheid, de voorloper van het OCMW.

Louis de Succa liet al die familiale tragedies niet al te zeer aan zijn hart komen en op 5 oktober 1825 begon hij een nieuw rondje dorpsbewoners pesten. Die dag liet hij zijn werklieden het dak van de kasteelkapel - waarin zich nota bene het graf van zijn vader bevond - afnemen en de meubels en ornamenten uit de kapel wegvoeren naar het kasteel. Het gemeentebestuur meldde dat aan de arrondissementscommissaris, die vervolgens, in de overtuiging dat de kapel aan de gemeente toebehoorde, aan de burgemeester opdracht gaf de nodige maatregelen te nemen om het gebouw in stand te houden en om een inventaris te maken van de inboedel van de kapel. De burgemeester organiseerde daarop in het dorp een collecte van stro, om de kapel daarmee van een nieuwe dakbedekking te voorzien. De collecte bracht ongeveer 500 kilogram stro op, dat in afwachting van het begin van de herstellingswerken in de kapel bewaard werd. Enkele dagen later stelde een rijkswachter van de brigade van Sint-Truiden echter vast dat het stro uit de kapel weggenomen was en dat het in een schuur bij het kasteel opgeslagen was.

Er werd een proces-verbaal opgesteld, en de Succa moest zich wegens de diefstal van het stro voor de rechtbank in Hasselt gaan ver-

Plan van de voorgevel van het schoolgebouw.

antwoorden. De Succa bewees daar dat hij niet zo volslagen idioot was als in het dorp wel beweerd werd: hij argumenteerde tegenover de voorzitter van de rechtbank dat de offerandes voor de kapel vanouds aan het kasteel toekwamen, dat hij het stro daarom naar het kasteel had laten overbrengen, en dat hem overigens niemand verteld had dat het stro moest dienen voor een nieuw dak. Heel Binderveld steigerde toen de Succa werd vrijgesproken.

Ondertussen was burgemeester Wouters op 8 oktober 1825, samen met de commandant van de rijkswachtbrigade te Sint-Truiden en een afvaardiging van de kerkraad van Nieuwerkerken in het kasteel de inventaris gaan opmaken van de kerkmeubelen en ornamenten die daar opgeslagen waren. Na het opmaken van de inventaris werd een deel van de voorwerpen naar de pastorij van Nieuwerkerken gebracht.

De inventaris die op 8 oktober 1825 gemaakt werd van de voorwerpen die zich in de kapel bevonden, geeft een goed beeld van de toenmalige bezittingen van de kapel. Tegelijk wordt ook duidelijk dat sindsdien heel wat verdwenen is.

Inventaris der meubelen en effecten bevonden in de kapel van Binderveld te weten:
1 eenen koperen luster met twaelf kandelaars,

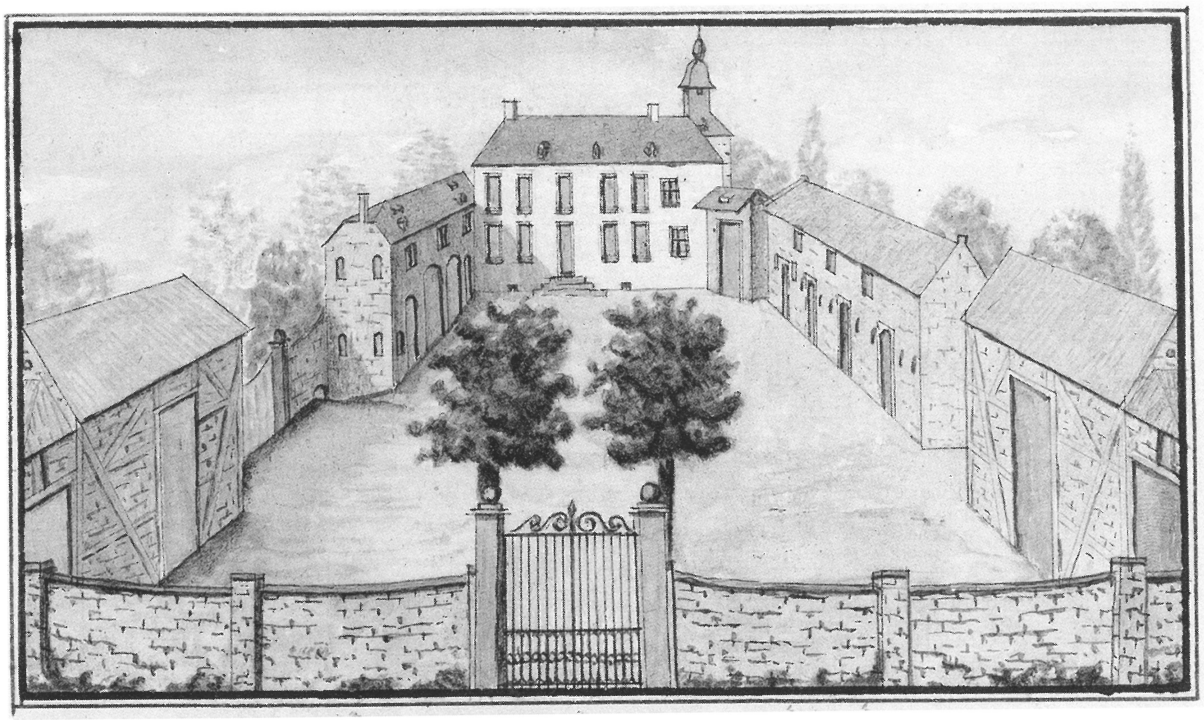
waar af twee zonder steunsel;
2. eenen luster idem met zes kandelaren;
3. eene kopere lamp met twee ketingen en een stuk;
4. eene kopere wierookx vat;
5. een kopere wijwaters vat of ketel;
6. vier kromme kopere kandelaren waaraf twee zonder steunsel;
7. vijf kopere kandelaren van den hoogen altaer;
8. eenen wijwaterskwispel;
9.hoogen altaer;
8. eenen wijwaterskwispel;
9.eene piramide beeld Theodum;
10. eene idem beeld Placidus;
11. een kruijsifix van den hoogen altaer;
12. eene Lieve Vrouwe beeld in eene glaze kas van den hoogen autaer;
13. vijf antependia;
14. twee kopere cornichen van de antependia;
15. het processie kruijs;
16. vier kleine en twee groote altaers canones;
17. drij geweijde altaers steenen;
18. dertien kaersen, zoo groote, kleine als haute geschilderde;
19. het beeld van Sint Apolonia;
20. een naakt Lieve Vrouwbeeld;
21. een klein gekleed Lieve Vrouw beeld met des zelfs stoelje;
22. drij schilderijen van den hoogen altaer;
23. vijf kleijne antependias;
24. twee tabernakelenvande kleijne altaeren;
25. eenen keersen hoorn met eenen langen steel;
26. eene geencadreerde tafel der in de kapel gestichde diensten;
27. eene klip of offerbere;
28. vijf haute roode flambouwen;
29. iten eene roode wassche, idem en eene witte wassche;
30. vier wapenschilderijen (armoiries);
31. eenen boek geintituleert pastorati rituale Romani;
32. eenen idem geintituleert Epistola & Evangelica;
33. Missale Romanum;
34. Graduale Romanum;
35. eenen boek geintituleert instructiones catholicae pastorum;
36. het beeld van den heyligen Joannes;
37.
38. eenen boek geintituleert missa defunctorum;
39. eenen zwarten toog;
40. eenen kelk:
41. vier knie kussens;
42. een groenstael;
43. drij leesboeken geintituleert 1° officie der kerk, 2° La journée du chrétien, 3° La solide devotion;
44. het beeld van Sint Catharina;
45. vier stoelen;
46. vier haute baerkandelaren;
47. eene oude ijzere kerkekroon;
48. een beeld van Sint Franciscus;
49. drij kleijne lessenaren;
50. eenen aanwijzersstok;
51. eene keerssekasse in haut;
52. eenen zak met drij koppen rogge;
53. drij sleutels, eenen van de kapel, eenen van het tabernakel, en eenen van de sacristij.

Op 31 oktober 1825 werd in Binderveld opnieuw vreemd opgekeken. Eerst dacht men dat het om een nieuwe stunt van de kasteelbewoner ging, maar geleidelijk werd duidelijk dat de geruchten die in Binderveld verteld werden over de financiële problemen van de Succa een grond van waarheid hadden. Die 31ste oktober 1825, amper zes jaar na het overlijden van zijn vader, stelde de kasteelheer zijn kasteel en de aansluitende landerijen, de kapel en het oude kerkhof inbegrepen, te koop.

In de weken daarna liet hij nog het ijzeren beslag van de kapeldeuren en de glazen vensters uit de kapel wegnemen. Bovendien had hij de gemeentelijke archiefkist met de gemeentelijke archieven opnieuw naar het kasteel laten dragen.

Het duurde niet lang voordat er een gegadigde opdook die het kasteel wilde kopen. Op 9 januari 1826 verkocht Louis de Succa het kasteel van Binderveld met de bijhorende lande-

rijen aan Jozef de Schrijnemakers uit Sint-Truiden. De nieuwe eigenaars namen nog dezelfde maand hun intrek in het kasteel. De kerkmeubelen en de kerkgewaden uit de kapel nam de Succa mee naar zijn nieuwe woning. Slechts op het laatste nippertje kwam de kerkfabriek van Nieuwerkerken te weten dat de Succa van plan was de ornamenten van de kapel van Binderveld op 19 september 1826 openbaar te verkopen in een herberg aan de Varkensmarkt in Sint-Truiden. Gelukkig voor het kunstpatrimonium van Binderveld wist de kerkfabriek die verkoop te laten afgelasten. Drie maanden later, op 23 januari 1827, droeg de Succa de meubelen en ornamenten van de kapel aan de kerkfabriek van Nieuwerkerken over en liet hij ze naar de kerk van Nieuwerkerken brengen. In ruil voor deze geste wist hij nog van de gemeente te bekomen dat hij gedurende drie jaren vrijgesteld zou worden van personenbelastingen.

Aquarel van het wit kasteel van Kerkom, eigendom van de familie de Brouckmans, door De Corswarem.

Later in 1827 veroorzaakte de Succa opnieuw schandaal in Binderveld. Op een bepaalde dag had hij samen met een kameraad, de zoon van de hoefsmid uit Schelfheide, die eerder geholpen had om het ijzeren beslag van de kapeldeuren af te halen, voor het oog van wie het wilde zien de mis gedaan in de kapel, en er *tot spot van God en van de Heijlige Sacramenten,* het volk gezegend. Vervolgens had hij het beeld van Sint-Sebastiaan uit de kapel in de kasteelvijver geworpen en ten gehore van het hele dorp geroepen *Ouden schelm, indien gij mirakelen kont doen, komt dan uijt den vijver*!

In hetzelfde jaar deponeerde de Succa op verzoek van de griffier van de Rechtbank van Eerste Aanleg in Hasselt een groot deel van de gemeentearchieven die hij eerder uit de kist in de kapel had laten weghalen, bij de griffie van de rechtbank. De rest van het gemeentelijk archief had hij in zijn winkel als inpakmateriaal gebruikt. Nadat hij het kasteel verkocht had, had hij zich immers in de Daalstraat gevestigd, waar hij een specerijenwinkeltje en een herberg begonnen was. Hiema was de rol van de Succa in Binderveld uitgespeeld. Zijn winkeltje werd geen bijzonder groot succes. Op 15 maart 1827 liet zijn officiële echtgenote zich van hem scheiden. In 1830 zou de tweede dochter uit zijn relatie met

Beeld van Sint-Sebastiaan.

zijn nieuw lief geboren worden. Louis de Succa overleed op 22 februari 1833, 37 jaar oud. Zonder veel omhaal werd hij de volgende dag op het kerkhof van Nieuwerkerken begraven.

De nieuwe eigenaar van het kasteel en van de kapel maakte snel duidelijk dat ook hij de kapel en het kerkhof als zijn eigendom beschouwde, en dat hij niet zinnens was de kapel weer ter beschikking te stellen voor de eredienst. In zijn relatie met de dorpsbewoners huldigde hij echter een andere strategie dan de Succa: waar de Succa niets liever deed dan de mensen uit Binderveld te schandaliseren en de randjes van de wettelijkheid af te tasten, putte Jozef de Schrijnemakers zijn argumenten uit het burgerlijk wetboek. Hij en zijn raadsheren toonden aan dat de kapel en het kerkhof op basis van de Franse wetten en de koop van de Succa zonder meer zijn eigendom waren.

Hij deed niets om de kapel of het kerkhof te onderhouden en liet ook niet toe dat de gemeente dat deed. Het gevolg was dat er op zijn domein een ietwat lugubere ruïne tot stand kwam, die vreemd genoeg uitstekend paste in de romantische ideeën van de toenmalige aristocratie over hoe een kasteelpark er moest uitzien. Jozef de Schrijnemakers overleed in 1835. Evenals de Succa was hij toen hij overleed niet ouder dan 37 jaar. Hij liet zijn erfenis na aan zijn vijf minderjarige kinderen, die onder voogdij stonden van hun moeder.

De bouw van de kerk....

Hoewel de rust in het dorp was weergekeerd, bleef men met het probleem zitten dat er geen kerk was, en dat de mensen uit Binderveld minstens elke zondag, en meestal te voet, samen naar Nieuwerkerken moesten om daar de mis bij te wonen. Ook voor dopen, huwelijken en begrafenissen moest men naar Nieuwerkerken. Gezien de slechte staat van de wegen was dat, zeker in de herfst en de winter, geen vanzelfsprekende zaak.

Op 7 december 1839 besloot de gemeenteraad van Binderveld daarom dat er in het dorp een nieuwe kerk gebouwd moest worden. Aangezien er ter plaatse geen kerk was, en Binderveld geen parochie was, bestond er ook geen kerkfabriek. Het kon dus niet anders dan dat de gemeenteraad zelf het initiatief nam. Om de bouw van de kerk voor te bereiden en te coördineren benoemde de raad een commis-

sie van zeven leden, onder leiding van kapelaan Hockenziels uit Nieuwerkerken.

In 1842 kwam het dossier van de bouw van de nieuwe kerk in een stroomversnelling. Enerzijds werd Binderveld in dat jaar bij Koninklijk Besluit van 11 juli en bij besluit van de bisschop van Luik van 6 december tot een zelfstandige parochie verheven. Anderzijds schonken Françoise Lijnen, de weduwe van Jozef de Schrijnemakers, en Maria de Fraiture, de eerste echtgenote van Louis de Succa, die ondertussen in Sint-Joost-ten-Node was gaan wonen, bij notariële akte van 20 september 1842 de gemeente Binderveld een stuk land van 10 are en 90 centiare om er de nieuwe kerk op te bouwen. In zijn vergadering van 4 oktober 1842 besloot de gemeenteraad de schenking te aanvaarden onder de voorwaarden die de schenkers hadden vastgelegd.

In de schenkingsakte werd onder meer vastgelegd dat mevrouw de Schrijnemakers en allen die na haar het kasteel van Binderveld zouden bezitten, en de andere bewoners van het kasteel, het dienstpersoneel uitgezonderd, ten allen tijden over gereserveerde plaatsen in de kerk zouden moeten beschikken. Vermits er sindsdien nooit op deze voorwaarden is teruggekomen, mag men er van uitgaan dat ook de huidige bewoners van het kasteel op grond van de schenkingsakte en het besluit van de gemeenteraad uit 1842, datzelfde recht nog hebben.

Tegelijkertijd beloofde de weduwe de Schrijnemakers de materialen uit de afbraak van de oude kapel en de oude monstrans die zij nog in het kasteel bewaarde, respectievelijk aan de gemeente en aan de kerkfabriek van Binderveld af te staan.

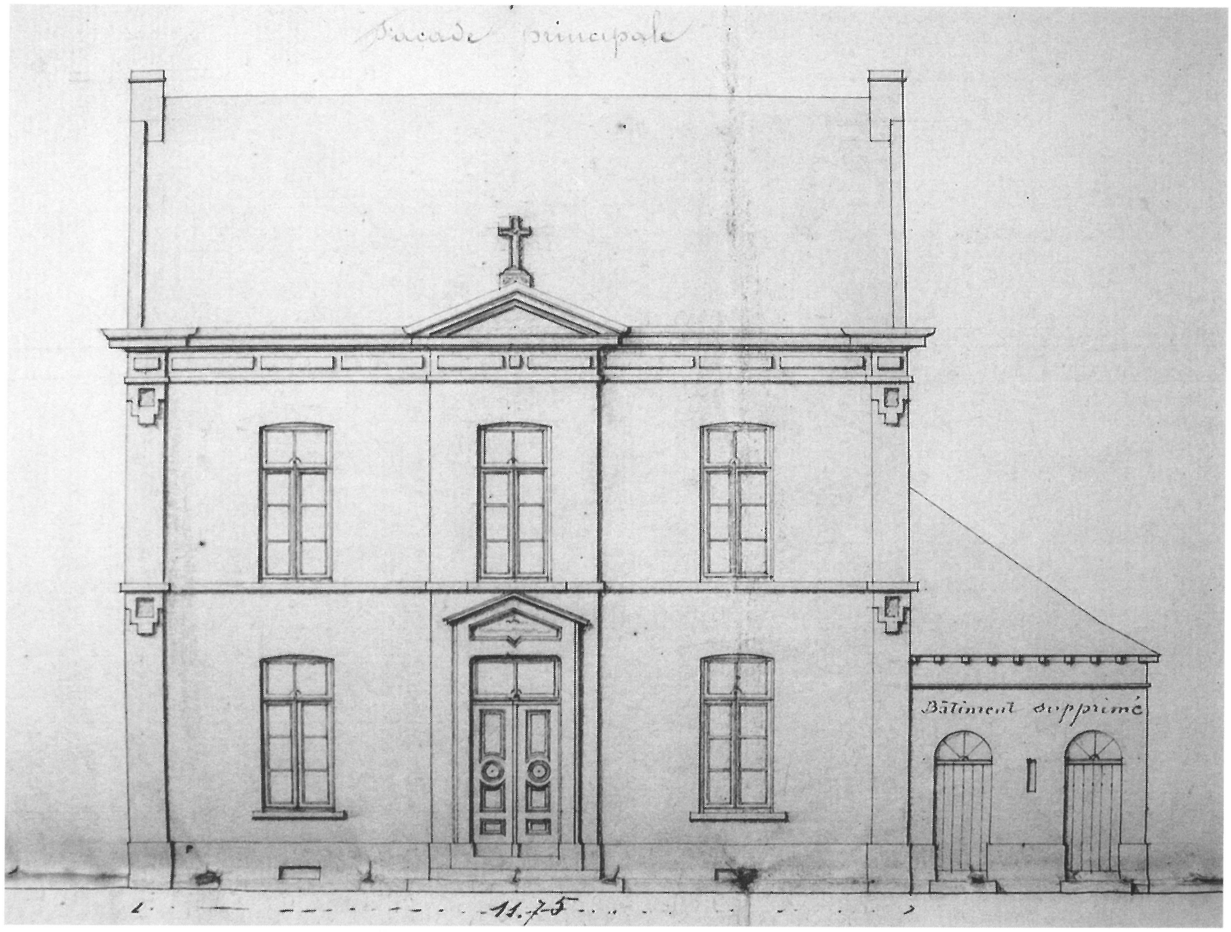
Een jaar later, op 2 november 1843, om vier uur in de namiddag, stortten de resten van de oude en zwaar toegetakelde kapel van Binderveld in.

Met hulp uit de staatskas en van het provinciebestuur, en met de financiële en fysieke hulp van alle inwoners werd in 1845 en 1846 de huidige kerk gebouwd. De officiële eerste steen werd op 29 april 1845 gelegd door pastoor Hasteijns, die op 11 april 1845 tot pastoor van Binderveld was benoemd. Op 24 juni 1846 werd in de nieuwe kerk de eerste mis gecelebreerd en werd het kerkhof rond de kerk ingewijd.

... en van de pastorij

In 1853 waren de gemeentelijke financiën weer enigszins op niveau en kon er gedacht worden aan de bouw van een pastorij. Tot die tijd verbleef de pastoor immers bij particulieren in het dorp, hetgeen niet bevorderlijk was voor alle aspecten van de pastoraal. De gemeente beschikte echter niet over een terrein dat geschikt was om er de pastorij op te bouwen, en geld om grond te kopen had zij evenmin.

Het perceel waar nu de pastorij op staat, was destijds eigendom van de Burgerlijke Godshuizen van Brussel. Door een ruil van gronden kwam het in het bezit van het Bureel voor Weldadigheid van Binderveld, dat het terrein op zijn beurt afstond aan het gemeentebestuur om er de pastorij op te bouwen. Met veel goede moed en de inzet van alle inwoners, maar omzeggens zonder geld, werd de pastorij in de jaren '50 van de negentiende eeuw gebouwd. Geen twintig jaren later was de pastorij zo goed als onbewoonbaar geworden. Om geld te sparen had men immers zowel tussen de kelder en het gelijkvloers, als tussen de verdiepingen houten vloeren zonder gewelf moeten leggen. Ook niet alle tussenwanden waren van steen. Sommige wanden waren niet meer dan houten schotten. Het gevolg was dat het vocht uit de kelder door het hele huis trok en overal schimmelsporen naliet. Daarom moest de pastorij in de jaren 1870 herbouwd worden. Veel archiefsporen heeft dat alles niet nagelaten, omdat zowel de verslagregisters van de gemeenteraad als die van het Bureel voor Weldadigheid voor die periode verloren gegaan zijn.

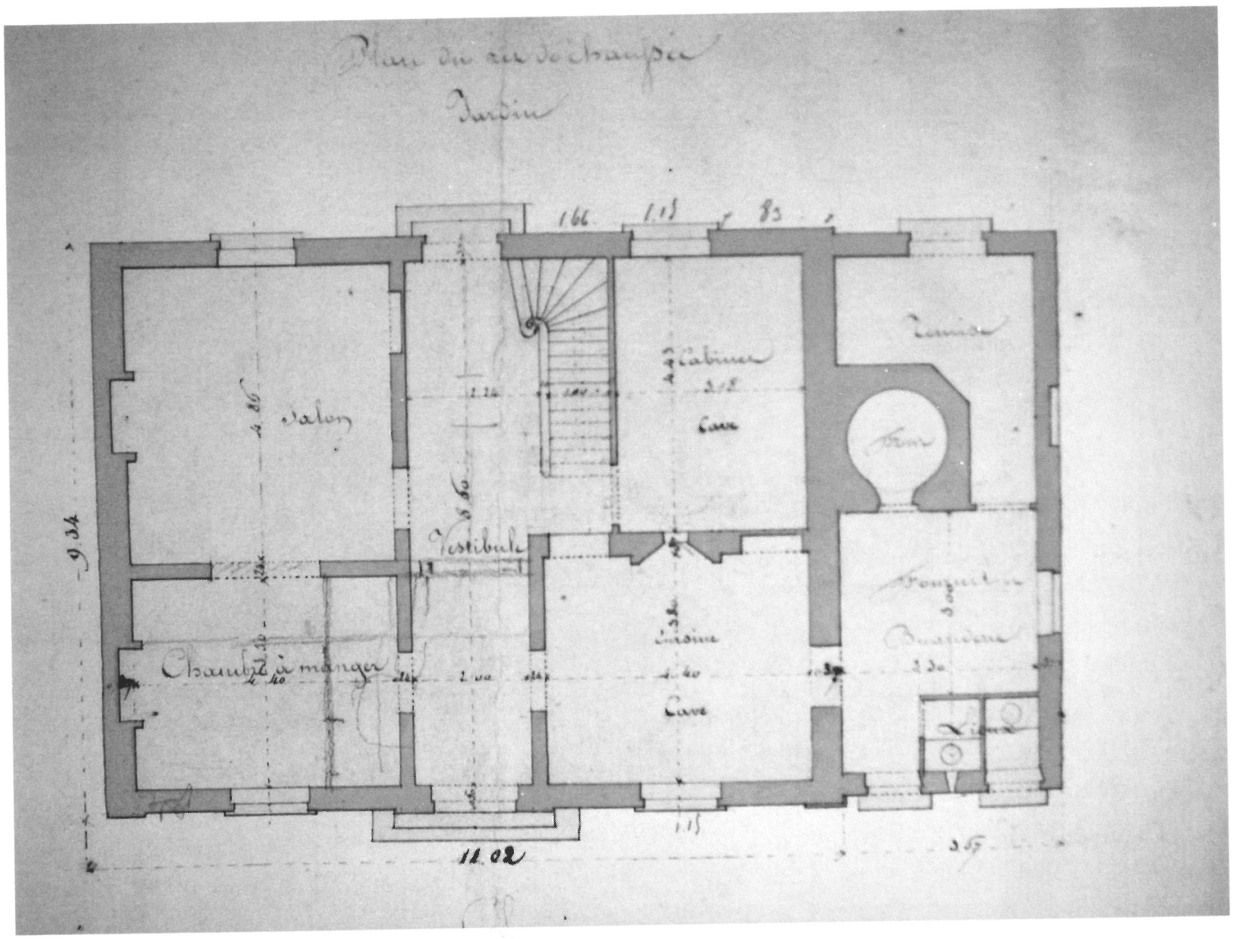
Plan van de voorgevel van de pastorij.

In het archief van het provinciebestuur, dat toezicht hield op de engagementen en uitgaven van de plaatselijke besturen, wordt het plan van de pastorij uit die tijd bewaard. Hierop is te zien hoe het gemeentebestuur in de fase van de plannen niet op een frank keek, en een bijzonder degelijke en comfortabele pastorij liet ontwerpen. Helaas moesten de plannen na een jaar al bijgesteld worden tot op een schaal die de kleine gemeente zich kon veroorloven.

Apollonia van Alexandrië

In de eerste helft van de derde eeuw leefde in Alexandrië de maagd Apollonia. Als diacones in de christelijke gemeenschap in die stad stond zij in voor de armenzorg en liep daardoor wellicht meer in de kijker dan de andere christenen. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat zij één van de slachtoffers was toen de christenen van Alexandrië omstreeks het jaar 249 vervolgd werden.

Men moet zich deze vervolgingen als een soort pogroms voorstellen. Wanneer zich een natuurramp voordeed, of wanneer het economisch slecht ging, of wanneer men simpelweg met aanhoudend slecht weer te maken kreeg, werd de oorzaak daarvan licht gezocht in de toorn van de goden omwille van de aanwezigheid in de stad van een kleine groep mensen die anders leefden dan de anderen, en die weigerden dezelfde goden te aanbidden als de meerderheid van de bevolking. Om de oude goden te behagen trachtte men dan deze groep met geweld te verjagen of te assimileren. In het oog springende leden van de geviseerde minderheidsgroep werden aangehouden en in het openbaar verplicht hun afwijkende gewoonten af te zweren en zich te gedragen zoals de andere inwoners.

Grondplan van de pastorij.

Zo ook Apollonia. Zij werd aangehouden en, zoals haar levensbeschrijving verhaalt, verplicht haar geloof te verloochenen. Misschien werd haar gevraagd een offer te brengen aan de Romeinse goden, die nog door de meerderheid van de bevolking aangeroepen werden. Wellicht zou een offer aan hun goden, gebracht door een leidende vrouw uit de groep van diegenen die dat tot dan hadden geweigerd, in de ogen van haar vervolgers de goden weer gunstig gestemd hebben, zodat zij een einde konden maken aan de rampspoed die de stad trof.

Omdat Apollonia dat weigerde, werden haar vervolgers gewelddadiger, en werden haar de tanden uit de mond geslagen. Eens zo ver, was er voor haar beulen geen weg terug. Zij mochten immers vrezen dat hun goden nog meer vertoornd zouden zijn door haar standvastige weigering, en anderzijds zou haar standvastigheid anderen kunnen inspireren. In die omstandigheden mocht zij niet in leven blijven. Haar levensbeschrijving verhaalt hoe er voor haar een brandstapel werd aangelegd en dat men dreigde haar levend te verbranden indien zij zou volharden. Liever dan haar geloof af te zweren, zo vertelt haar de schrijver van haar levensverhaal, sprong zij zelf in het vuur.

Apollonia werd een populaire en veel vereerde heilige. Omwille van wat haar overkomen was, werd haar voorspraak vooral ingeroepen door mensen die aan tandpijn leden, en in mindere mate als beschermster tegen het vuur. Zij wordt traditioneel afgebeeld met een martelaarspalm in de ene hand en een tang met een tand in de andere. Soms wordt zij met vuur aan haar voeten afgebeeld. Haar feestdag wordt op 9 februari gevierd. Haar verering genoot eeuwenlang ruime verspreiding.

Eén van de plaatsen waar zij in Limburg vereerd wordt is de kerk van Binderveld. Een houten borstbeeld met een relikwie van de heilige

Borstbeeld van Apollonia.

is er het voorwerp van de verering. Weinig bekend is tegenwoordig het feit dat de feestdag van de heilige Apollonia de dag was waarop in Binderveld een volle aflaat kan verdiend worden.

Bij het inventariseren van het kerkarchief van Binderveld, dat in het Rijksarchief te Hasselt bewaard wordt, werd een opmerkelijke achttiende-eeuwse aflaatbrief aangetroffen. Het betreft een vertaling naar het Nederlands van een oorspronkelijk in het Latijn gestelde tekst, waarin paus Clemens XII een volle aflaat verleende aan de gelovigen die op de feestdag van de heilige Apollonia, in de kerk te Binderveld, na *met oprecht berauw en leetwesen* gebiecht en gecommuniceerd te hebben, tussen de *eerste* vespers en zonsondergang zouden bidden voor de *vereeninge der Christene princen,* voor de uitroeiing van de ketterijen en de *verheffinge van onse moeder de Heijlige kercke.*

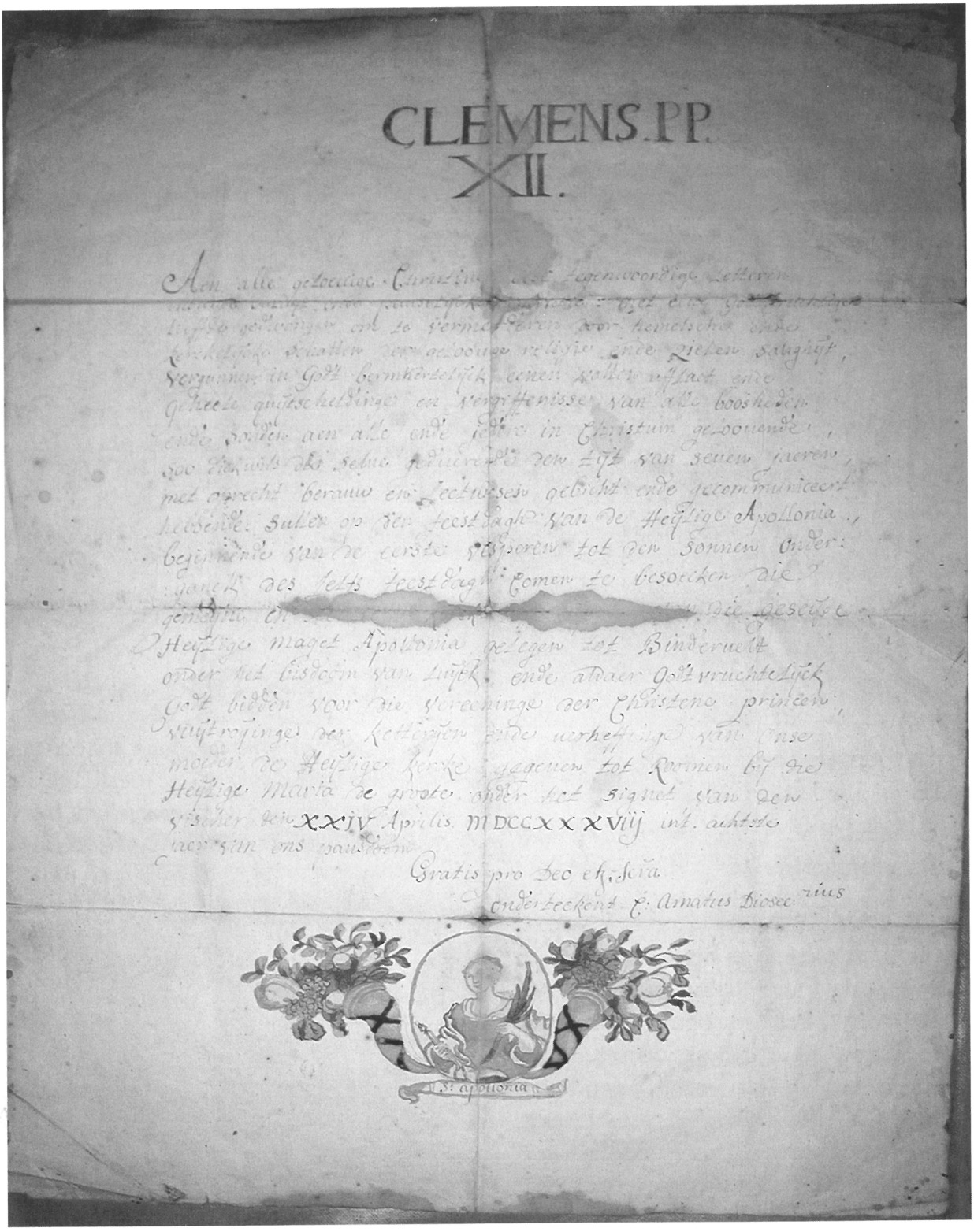
De oorspronkelijke aflaatbrief was afgeleverd in Rome op 24 april 1738, *bij die Heijlige Maria de Groote,* zo vermeldt de oorkonde. Hiermee werd de basiliek van Maria Maggiore bedoeld, samen met de Sint-Pietersbasiliek, de basiliek van Sint-Jan van Lateranen en de basiliek van Sint-Paulus-buiten-de-muren, één van de vier voornaamste basilieken in Rome.

Clemens XII, in wiens naam deze aflaatbrief afgeleverd werd, was paus van 12 juli 1730 tot 6 februari 1740. Hij werd tot paus gekozen toen hij al achtenzeventig was, en werd blind vanaf het tweede jaar van zijn regering. Zijn pontificaat wordt over het algemeen als een mislukking beschouwd. Hij dankt zijn bekendheid nog het meest aan het feit dat hij de beroemde Trevifontein in Rome heeft laten bouwen.

De inhoud van de aflaatbrief van Binderveld is niet uniek. Wel bijzonder is dat hij in een achttiende-eeuwse vertaling naar het Nederlands bewaard gebleven is. Het parochiearchief van Binderveld is niet het enige dat een aflaatbrief bevat voor wie op de feestdag van de heilige Apollonia in de parochiekerk biechtte en communiceerde, en vervolgens van de ves-

Relikwie van Apollonia.

De aflaatbrief uit 1738.

pers tot zonsondergang voor de boven vermelde intenties bad. Ook het archief van de Sint-Lambertusparochie van Zelem bijvoorbeeld, bevat twee originele, in het Latijn gestelde aflaatbrieven van dezelfde strekking als de vertaling in het kerkarchief van Binderveld. Zij werden respectievelijk in 1726 door Benedictus XIII en in 1791 door Pius VI afgeleverd.

Opmerkelijk, maar niet verwonderlijk voor een pauselijke aflaatbrief, is dat voor de aanduiding van de tijdsperiode gedurende dewelke de aflaat kon verkregen worden, de getijden

Boven de beide deuren van de bergruimten achteraan in de kerk bevinden zich dezelfde wapenschilden. Het betreft het zogenaamde *aliantiewapen* van Frans Robert van Nicolaerts en zijn echtgenote Elisabeth Maria Arrazola de Onate.

of canonieke uren gebruikt werden. De getijden zijn de speciale gebeden die door geestelijken op bepaalde tijdstippen gebeden moesten worden. In abdijen of kapittels werden die gebeden samen gebeden, en daarom moesten de monniken of kanunniken met klokgelui worden samengeroepen. De gewoonte om op de canonieke uren de klokken te luiden werd in de middeleeuwen overgenomen in de parochiekerken. Het klokgelui op de canonieke uren bepaalde zo ieders dagindeling.

De vespers duiden het uur van het namiddaggebed aan. In de zomer viel dat rond 18 uur, en in de winter, als de dagen korter waren, om 15 uur. De aflaatbrief voor Binderveld geeft aan dat de aflaat kon verkregen worden op de feestdag van Sint-Apollonia, tussen de *eerste* vespers en zonsondergang. Met de term *eerste vespers* werden de vespers aan de vooravond van de feestdag bedoeld. Als we aannemen dat de vespers in februari om 15 uur vielen, en dat zonsondergang op 9 februari omstreeks 16 uur 50 valt, dan betekent dat dat deze aflaat kon verdiend worden door wie de kerk van Binderveld bezocht tussen 8 februari om 15 uur, en 9 februari om 16 uur 50. Over het algemeen wordt aangenomen dat men aan het gebed tot intentie van de paus voldeed door het bidden van een *Onze Vader*, een *Wees Gegroet* en een *Ere aan de Vader*. Aan de vereiste van het communiceren werd voldaan door op de dag voor, op de dag zelf of in het octaaf van de aflaatdag te communiceren. Aan de vereiste van de biecht tenslotte kon worden voldaan door binnen de acht dagen voor of na de vastgestelde dag te biechten.

De aflaatbrief van 1738

Clemens PP XII
Aen alle geloevige Christinen dese tegenwoordige letteren insiende saluijt ende pauselijcke benedictie. Met eene godtvruchtige lieffde gedwongen om te vermeerderen door hemelsche ende kerckelijcke schatten der geloovige religie ende zielen salighijt, vergunnen in Godt bermhertelijck eenen vollen afflaet ende geheele

quijtscheldinge en vergiffenisse van alle boosheden ende sonden aen alle ende iedere in Christum geloovende, soo dickwils die selve geduerende den tijt van zeven jaeren, met oprecht berauw en leetwesen gebicht ende gecommuniceert hebbende, sullen op den feestdagh van de Heijlige Apollonia, beginnende van de eerste vesperen tot den sonnen onderganck des selfs feestdagh comen te besoecken die gemeijne en seculiere kercke ofte capelle van die geseijde Heijlige maget Apollonia gelegen tot Bindervelt onder het bisdom van Luijck, ende aldaer godtvruchtelijck Godt bidden voor die vereeninge der Christene princen, vuijtroijinge der ketterijen ende verheffinge van onse moeder de Heijlige kercke. Gegeven tot Roomen bij die Heijlige Maria de Groote, onder het signet van den vischer den xxiv aprilis MDCCXXXVIIJ int achtste jaer van ons pausdom. Gratis pro Deo.

Plan trekken anno 1922

Zoals in zoveel Belgische gemeenten, wilde men in Binderveld na het einde van de eerste wereldoorlog ook graag op een blijvende manier hulde brengen aan de oorlogshelden uit het eigen dorp.

Een monument voor de gesneuvelden, zoals dat bijvoorbeeld in Wijer in die periode geplaatst werd, lag echter buiten het bereik van de gemeentekas. Een gedenkplaat daarentegen, of zelfs twee, één ter ere van de op 6 augustus 1914 gesneuvelde Theophile Bangels, en één ter ere van de twintig oudstrijders uit de gemeente, was wel haalbaar. De gedenkplaten zouden op een eerbiedwaardige plaats gehangen moeten worden, waar liefst ook nog zoveel mogelijk mensen zouden langskomen. De oplossing lag voor de hand: het kerkportaal was de ideale plaats om de gedenkplaten op te hangen. Een voornamer gebouw dan de kerk was in het hele dorp niet te vinden en elke parochiaan die zijn zondagsplicht vervulde zou de gedenkplaten bij het binnengaan en bij het verlaten van de kerk zien hangen, en zo gesterkt worden in zijn patriottische gevoelens en in dankbaarheid aan zijn helden.

Om de gemeentekas wat te ontzien, en omdat de platen in de kerk zouden geplaatst worden, zou de kerkfabriek de hele zaak financieren. De leden van de kerkraad van Binderveld konden niet bevroeden dat hun patriottisch initiatief iets in de weg gelegd zou worden. Het was dan ook eerder *pro forma*, als om het ministerie te tonen hoe vaderlandslievend men ook in Binderveld wel was, dat het kerkbestuur een aanvraag richtte tot de Minister van Justitie, waaronder de kerkfabrieken ressorteren, om toelating te krijgen om de platen in kwestie te plaatsen.

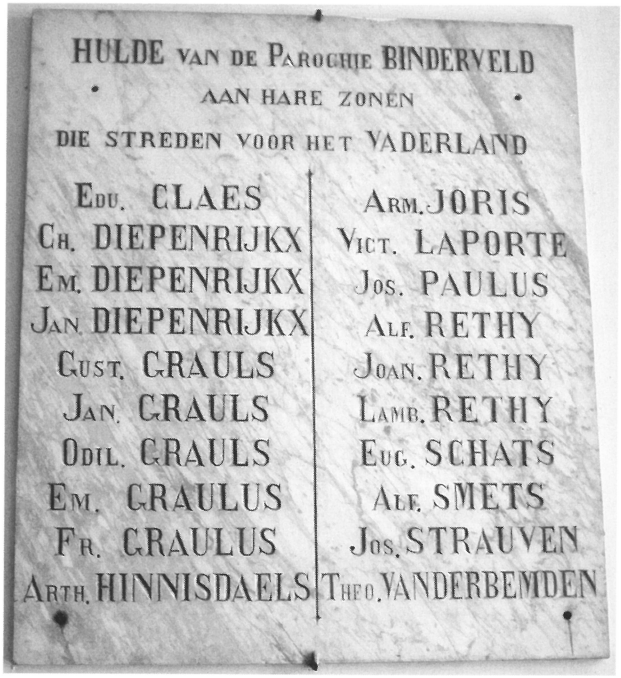
De aanvraag bereikte de Derde Afdeling van de Eerste Algemene Directie van het Ministerie van Justitie in de eerste dagen van 1920. Anders echter dan men in Binderveld wellicht verwacht had, werd de brief op het ministerie niet enthousiast begroet als een blijk van vaderlandslievendheid. Integendeel: de zaak werd benaderd als een administratief probleem. De directeur-generaal was van oordeel dat hij in deze zaak niet over één nacht ijs kon gaan. Hij vroeg daarom op 9 januari het advies van de gouverneur van Limburg. Deze vatte de zaak evenmin licht op. Hij verzocht de kerkfabriek van Binderveld officieel over de plaatsing van de herdenkingsplaten te beraadslagen en hem vervolgens - samen met een officieel verslag van haar vergadering - twee exemplaren te bezorgen van *eene teekening der twee platen*. De kerkraadsleden van Binderveld, die in dat stadium nog enigszins verguld waren met de aandacht die hun initiatief van hogerhand kreeg, kwamen op 25 januari 1920 in buitengewone zitting bijeen en besloten *met eenparigheid van stemmen twee herinneringsplaten te doen plaatsen in de kerk van Binderveld, eene van dankbare hulde aan onzen gesneuwelden parochiaan m. Théophile Bangels en eene van dankbare hulde aan onze inboorlingen die gestreden hebben voor het Vaderland.* Het lijkt er op dat de kerkbestuurders al aanvoelden dat zij een administratieve molen in gang gezet hadden die zij niet meer konden controleren. Zij zagen de situatie echter nog zonnig in en gaven in hetzelfde verslag

aan te *hopen dat hunne aanvraag van machtiging van plaatsen aan den Heer Minister van Justitie gericht weldra zal ingewilligd worden.* Zoals gevraagd werden van het verslag en van een ontwerptekening van de gedenkplaten twee exemplaren naar de gouverneur gestuurd.

Deze bijkomende informatie bereikte het Provinciaal Gouvernement op 24 februari. Wie in Binderveld dacht dat de gouverneur nu over alle gegevens beschikte om de Minister van Justitie en zijn directeur-generaal te adviseren, vergiste zich. Gezien het belang van de kwestie achtte de gouverneur een advies van het Provinciaal Comité van de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen onontbeerlijk. De Commissie plaatste de zaak op de agenda van haar vergadering van 12 mei 1920. Die dag kwam zij tot het besluit dat zij op basis van de voorliggende informatie geen onderbouwd advies kon uitbrengen. Zij liet de gouverneur weten dat zij daarvoor een meer *artistieke* studie van de gedenkplaten - *une étude plus artistique des deux inscriptions à placer dans l'église* - nodig had. De gouverneur kon daarop niet anders dan dit verzoek weer aan de kerkfabriek van Binderveld doorspelen, hetgeen op 27 mei gebeurde. Deze keer liet een reactie van het kerkbestuur langer op zich wachten.

Ondertussen was in Brussel één van de directeuren van de Eerste Algemene Directie van het Ministerie van Justitie, die tijdelijk zijn directeur-generaal verving, op het onafgewerkte dossier "Binderveld" gestoten. Op 28 juli ontving de gouverneur een brief vanwege de minister met de vraag naar de stand van zaken in dit dossier, waarover hij sinds zijn brief van 9 januari niets meer had vernomen. De gouverneur lichtte de minister op 3 augustus in over de stand van zaken, en liet tegelijkertijd een herinneringsbrief naar Binderveld sturen. Ook een herinneringsbrief van de gouverneur van 5 oktober 1920 bleef echter onbeantwoord.

Pas een jaar later bleek dat de stilte uit Binderveld niet betekende dat men er stilzat. Inte-

Eén van de twee gedenkplaten in het kerkportaal.

gendeel: er werd, zoals de gouverneur gevraagd had, gewerkt aan een meer uitgewerkte tekening van de herdenkingsplaten. In de loop van 1921 werd zij bezorgd aan de gouverneur, zodat hij haar op 6 december 1921 aan het Provinciaal Comité van de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen kon doorsturen. De Commissieleden waren echter niet onder de indruk van het geleverde werk. Op 15 december 1921 lieten zij de gouverneur weten dat zij van oordeel bleven dat er hen *une étude plus artistique des deux inscriptions* moest voorgelegd worden. Op 24 december stuurde de gouverneur de tekeningen naar Binderveld terug, samen met het verslag van de Commissie, met het verzoek hem *eene beter uitgevoerde schets der te plaatsen steenen* te bezorgen. Subtiel gaf hij aan dat *de in te zenden teekening moet opgemaakt worden door eenen stielman.*

De brief van de gouverneur kwam in Binderveld steenhard aan. Twee jaar na de aanvraag van het kerkbestuur aan de Minister van Justitie stond men nog geen stap verder. De leden van de Monumentencommissie waren, zo bleek, zelfs van oordeel dat het ontwerp van de gedenkstenen geen discussie waard was. Murw geslagen en moe getergd door wat aan-

De andere gedenkplaat in het kerkportaal.

zien werd als pure administratieve onwil, maar tegelijk geleerd door de ervaring, liet de kerkfabriek de gouverneur officieel weten af te zien van de plaatsing van de herdenkingsstenen. De gouverneur en zijn medewerkers in de Derde Afdeling van het Provinciebestuur konden de Minister nu laten weten dat het dossier naar behoren afgehandeld was. Met een dubbel van de brief van 10 januari 1922 aan de Minister van Justitie, waarin de gouverneur hem liet weten dat hij *als gevolg op [zijn] schrijven van 9 januari 1920, 1e Algemeen Bestuur, 3e sectie, Litt A n° 22141, herinnerd op 27 juli 1921* de eer had hem *bijgaanden brief der kerkfabriek van Binderveld te doen geworden, waardoor dit gesticht laat weten dat het afziet van de plaatsing der gedenkplaat* sloot de provinciale administratie het dossier af. De gouverneur en zijn medewerkers waren zo vriendelijk alle administratieve kenmerken en briefnummers van het Ministerie in hun schrijven te vermelden, zodat het dossier ook in Brussel tot ieders tevredenheid als afgesloten beschouwd kon worden en in het archief opgeborgen.

En de herdenkingsplaten dan? Die werden met enige vertraging, en deze keer zonder dat daar in Hasselt of in Brussel veel ruchtbaarheid aan gegeven werd, in het kerkportaal gehangen en zij hangen daar nu nog.

Voor wie het zelf nog eens wil uitzoeken

De archiefstukken waarop de teksten in deze br ochure gebaseerd zijn, wor den grotendeels bewaard in het Rijksar chief te Hasselt. Zij kunnen daar door ieder een die er belang in stelt geraadpleegd worden. Het adr es van het Rijksar chief is Bampslaan 4.
Voor de algemene geschiedenis van Binderveld in de periode tot 1795 zijn vooral de ar chieven van de schepenbank en van de her en van belang. Het schepenbankar chief beslaat de periode van 1440 tot 1795. Het ar chief van de her en beslaat de 17 de en de 18 de eeuw. De inventarissen van beide ar chieven zijn beschikbaar in de leeszaal van het Rijksar chief.
Voor wat de kapel betr eft is vooral het r ekeningenregister van de kapelmeesters voor de jaren 1737-1793 van belang (*Archief van de kerkfabriek van Binderveld. Overdracht 2000*, nr. 1).
Voor de perikelen r ond Louis de Suca, is vooral de par ochiekroniek van Binderveld uit de negentiende eeuw van belang. U kan hem in de leeszaal van het Rijksar chief raadplegen als *Archief van de parochie Binderveld. Overdracht 2000*, nr. 1. De aflaatbrief voor devotie voor de heilige Apollonia kan u aanvragen als nr . 14 van hetzelfde ar chief.
Voorts zijn de verslagr egisters van de beraadslagingen van de gemeenteraad van Binderveld (*Archief van het gemeentebestuur van Binderveld*, nr. 1 en 2), van de kerkfabriek van Binderveld (*Archief van de kerkfabriek van Binderveld. Overdracht 2000*, nr. 2), en voor de periode van 1806 tot 1842 van de kerkfabriek van Nieuwerkerken (*Archief van de kerkfabriek van Nieuwerkerken. Overdracht 1999*, nr. 11), van belang. Het plan van het schoolgebouw van Binderveld kan aangevraagd wor den als *Archief van het gemeentebestuur van Binderveld*, nr. 136.
In het ar chief van het pr ovinciebestuur van Limbur g (Universiteitslaan 1 in Hasselt) kan u verschillende dossiers inkijken over de bouw en verbouwingen van de kerk en van de pastorij. Daar wordt ook het dossiertje bewaard over de herdenkingsplaten in het kerkportaal. Wie deze dossiers wil raadplegen maakt best eerst per telefoon een afspraak met de pr ovinciale archivaris.

Voor wie meer wil lezen

De oudste publicatie over de geschiedenis van het kasteel van Binderveld is een notitie op blz. 231-232 over *Le chateau de Bindervelt* in deel IV van *Les délices du Païs de Liège* van de Saumery uit 1744. Dit boek werd in 1971 in Brussel heruitgegeven.
Iets meer dan honderd jaar na het verschijnen van *Les délices du Païs de Liège*, in 1846, verscheen in Gent van de hand van J. W olters een omvangrijke studie (412 blz.) onder de titel *Notice historique sur la commune de Rummen et sur les anciens fiefs de Grasen, Wilre, Bindervelt et Weyer en Hesbaye.*
In 1968 verscheen in het tijdschrift *Het Oude Land van Loon* (blz. 5-24) een *Bijdrage tot de geschiedenis van de heerlijkheid Binderveld*, van de hand van Raymond Enckels. De auteur geeft daarin een gedetailleer d overzicht van de opeenvolgende her en van Binderveld van de twaalfde eeuw tot 1795, en vervolgens van de bezitters van het kasteel tot in 1968.
Tot slot is er de br ochure die Jef Bonneux uit Kozen in de jar en '90 over de geschiedenis van Binderveld samenstelde, en die nog verkrijgbaar is bij Heemkunde Nieuwerkerken.